

NEMZETI
KÖZSZOLGÁLATI
EGYETEM
LUDOVIKA

ÁLLAMTUDOMÁNYI ÉS NEMZETKÖZI
TANULMÁNYOK KAR
CIVILISZTIKAI TANSZÉK

OPUSCULA CIVILIA

Magánjogi Kutatóműhely 2021

*Az alapjogok hatása a
magánjogi jogviszonyokra*

2022/4.

Tartalom

<i>Előszó</i>	3
<i>Csibor Ferenc</i> A tulajdonhoz való jog értelmezése és védelme az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában	4
<i>Sivák Veronika</i> Alapjogok, alkotmányos rendelkezések érvényesülése a magánjogi jogviszonyokban Németország jogrendszerében	16
<i>Szücs Lotti</i> Az EJEB gyakorlata magánjogi jogviszonyok tekintetében: A közszereplők magánélethez való jogának megsértésével kapcsolatos ügyek	23
<i>Torda Sztella</i> Az Alkotmánybíróság gyakorlata a magánjogi jogviszonyokat érintő ügyekben – középpontban a személyiségi jogok	30

Előszó

A Nemzeti Közszerológati Egyetem Magyar Zoltán Szakkollégiumának keretein belül működő Magánjogi Kutatóműhely tagjai 2021 őszén a magánjog és az alkotmányjog kapcsolódási pontjaival foglalkoztak, középpontba emelve az alapjogok magánjogi jogviszonyokban való érvényesülését. A témát mind a külföldi, mind a hazai jogirodalomban érdeklődés övezi, különösen az ún. „valódi”, vagyis a bírói döntésekkel szemben igénybe vehető alkotmányjogi panaszok révén. A műhely tagjai nem kis feladat előtt álltak, amikor kutatásaikat megkezdték, hisz korántsem vitamentes, milyen szerepet kaphatnak az alapjogok a mellérendelt és egyenjogú jogalanyok viszonyaiban. A hallgatóknak az Opuscula Civilia jelen számában megjelenő tanulmányai sokszíniően mutatják be az egyes megközelítéseket: volt, aki a nemzeti: a magyar, illetve a német alkotmánybíróság gyakorlatát tekintette át, míg mások inkább nemzetközi vizekre eveztek: az Emberi Jogok Európai Bíróságának, valamint az Európai Unió Bíróságának ítélezését vizsgálták. Egyesek a tulajdonjogra, mások a személyiségi jogokra fókuszáltak. A kutatások eredményeit a műhely tagjai szóban is megosztották az érdeklődőkkel a 2021. november 26-án megrendezett konferencia keretében, bizonyoságot téve a kérdéskör ismeretéről, pro és kontra érveket felsorakoztatva az alapjogok magánjogi jogviszonyokba való behatása mellett és ellen. Felkészülésüket – mint eddig mindig – a tanszék tagjainak javaslatai segítették. A többhónapos munka nemcsak az abban résztvevők tapasztalatait gyarapította, de annak gyümölcse – bízom benne – mások számára is hasznos ismereteket nyújt.

Köblös Adél

A tulajdonhoz való jog értelmezése és védelme az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában

1. Bevezetés

Az alapjogok kialakulásának, fejlődésének már korai szakaszaiban külön figyelmet kapott a tulajdonhoz való jog mint az embereket megillető alapvető jog. Ezzel együtt már a legelső alapjogi deklarációk rendelkeztek a tulajdon alkotmányos, törvényi védelméről.² Napjainkban is kiemelt fontosságú kérdés ezen alapjog meghatározása, korlátozásának kidolgozása, valamint a védelmét szolgáló eszközszer kialakítása.³ A tulajdon kiemelt szerepe nagy mértékben fakad abból, hogy a kialakult tulajdoni viszonyok fundamentálisan meghatározzák az egyes országok fejlődését. A tulajdon eloszlása kihatással van az egyének között kialakuló viszonyokra, továbbá a társadalmi csoportok interakcióira is.⁴

Mivel a tulajdonhoz való jog kiemelt fontossággal bír társadalmi és alapjogi szempontból is, így elengedhetetlen, hogy beható ismeretekkel rendelkezünk a különféle fórumok hozzáállásáról, értelmezéséről. Jelen kézirat célja megismertetni azt, hogy az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában hogyan jelenik meg a tulajdonhoz való jog. A kézirat alapjául szolgáló kutatás eredeti témája az alapjogok, alkotmányos rendelkezések magánjogi jogviszonyokban való érvényesülésének a vizsgálata az EU jogában volt, amelyet leszűkítettem kifejezetten a tulajdonhoz való jog érvényesülésének vizsgálatára. A kutatás során összegyűjtöttem és feldolgoztam a Bíróság azon ítéleteit, amelyek esetében behatóan foglalkozott az alapjog vizsgálatával. A gyűjtés során viszont nem sikerült olyan ügyeket találni, amelyek klasszikus magánjogi jogviszonyokon alapultak, ebből kifolyólag helyeztem át a hangsúlyt az alapjogok magánjogi jogviszonyokban való érvényesüléséről általánosabb jelleggel a Bíróság joggyakorlatának vizsgálatára.

A következőkben bemutatom a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos alapvető meghatározásokat és elméleti kérdéseket. Ezt követően szó esik a *Draft Common Frame of Reference* (DCFR), az Európai Unió Alapjogi Chartájának vonatkozó szakaszairól. Az előbbi dokumentum bemutatásának fő indoka, hogy értékes áttekintést nyújt a magánjog európai szabályairól, ezáltal jelentős segítséget nyújt a jogértelmezésben. Mivel a DCFR egy jelentős terjedelmű dokumentum, így a vizsgálat csak egy szűkebb részére fog fókuszálni. Az alapelveket tartalmazó szerkezeti egységen belül kifejezetten a tulajdonhoz való joggal kapcsolatos részekre fókuszálunk a dokumentum bemutatásakor, mivel ezek tartalmazzák az alapjogokhoz hasonló megállapításokat a tulajdonnal kapcsolatban. Az Alapjogi Charta rendelkezéseivel való behatóbb foglalkozás oka, hogy a dolgozat célja az Európai Unió Bíróságának gyakorlatának feltárása, emiatt fontos, hogy előzetesen a gyakorlat alapjául

¹ Negyedéves államtudományi szakos hallgató.

² Stumpf István: A tulajdonhoz való jog. In Smuk Péter (szerk.): *Alkotmányjog III. Alapjogok*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 310–327. 310–312.

³ Laura Dehaibi: The Case for an Inclusive Human Right to Property: Social Importance and Individual Self-Realization. *Western Journal of Legal Studies*, 6. (2015), 1. 1-22. 13.

⁴ John D. Sullivan et alii: The Importance of Property Rights to Development. *The SAIS Review of International Affairs*, 27. (2007), 2. 31–43. 34.

szolgáló jogszabályokat alaposabban megvizsgáljuk. A Bíróság gyakorlatát a tulajdonhoz való joggal behatóan foglalkozó ítéletek segítségével ismertetem.

2. A tulajdonhoz való jog bemutatása

A következőkben részletezzük a tulajdonhoz való jog, mint alapjog főbb fogalmi elemeit, kezdve a fogalom általános bemutatásával, majd rátérve a tulajdon fölötti rendelkezés és a tulajdon társadalomban betöltött szerepének kérdéskörére. Kitérünk az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának, valamint az Emberi Jogok Európai Egyezményének, mint meghatározó nemzetközi alapjogi jogforrások kapcsolódó részeinek rövid bemutatására. A választás amiatt ezen két dokumentumra esett, mivel Magyarország és az Európai Unió vonatkozásában lényeges szerepet töltenek be az alapjogok rendszerének kialakításában. A teljesség igényéből kifolyólag röviden figyelmet szentelünk az Alaptörvény kapcsolódó rendelkezéseinek is.

2.1. A tulajdonhoz való jog általános fogalmi meghatározása

Amennyiben általános jelleggel szeretnénk megközelíteni az alapjog meghatározását, úgy azt mondhatjuk, elsődleges funkciója, hogy védelmezi az emberek azon jogát, hogy tulajdont szerezzenek, tulajdonnal rendelkezzenek. A definíció teljességéhez szükséges röviden foglalkozni a tulajdon meghatározásával. A modern jogrendszerekben a tulajdon azon jogok és kötelezettségek összessége, amelyek adott személyt megilletnek meghatározott dologgal kapcsolatban.⁵

Az emberi jogok fejlődésén alapuló rendszerezésben a tulajdonhoz való jog az első generációs jogok csoportjába került. Eszerint a 18. században alakult ki, negatív szerkezetű, vagyis az állami beavatkozás elhárítását szolgálja, továbbá szerkezetét tekintve szabadságjog.⁶

2.2. A tulajdonnal való rendelkezés és a tulajdon védelme

A tulajdon fogalmának meghatározásakor külön szükséges kitérni azon kérdéskörre, milyen viszony húzódik a tulajdonos és tulajdona között. Ezen kérdés megközelíthető egyrészt a tulajdonost megillető hatalom oldaláról, másrészt a tulajdon megvédelmezésének oldaláról.

A tulajdonjog természetét alapjaiban meghatározza, hogy általa a tulajdonos egyfajta általános hatalomhoz jut a meghatározott tulajdon fölött.⁷ Autonóm módon, szabadon rendelkezhet saját tulajdona fölött, dönthet annak sorsáról.⁸

A tulajdon megvédelmezésének kérdése szintén tovább bontható további két elemre: a tulajdon védelme az állammal szemben, valamint a tulajdon védelme más külső behatásoktól. Az állammal szembeni védelem legegységesebb és legjelentősebb komponense annak megakadályozása, hogy a tulajdonost jogtalanul, igazságtalanul az állami hatalom megfossza

⁵ Gaur, Aakanshka et alii (szerk.): *Encyclopedia Britannica*. Property. <https://www.britannica.com/topic/property-legal-concept> (2021.02.12.).

⁶ Erdős Csaba: Az alapjogok kialakulása és fejlődése. In Smuk Péter (szerk.): *Alkotmányjog III. Alapjogok*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 14–26. 22.

⁷ James Y. Stern: Property's Constitution. *California Law Review*, 101. (2013), 2. 277–326. 17.

⁸ Balogh Zsolt – Gárdos-Orosz Fruzsina: Az alapvető jogok korlátozása. In Halász Iván (szerk.): *Alkotmányjog*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 231–235. 245.

tulajdonától.⁹ Ebből a védelemből fakad, amennyiben különösen hangsúlyos közérdek megköveteli, hogy a tulajdonos elveszítse tulajdonát, úgy mindenféleképpen kártalanításban kell részesíteni. A jogtalan megfosztás megtiltásán túl a védelem további korlátokat állít a tulajdonra vonatkozó szabályozással szemben, amely nem okozhat a tulajdonos számára aránytalan, indokolatlan érdeksérelmet.¹⁰

A nem az államtól eredő többi külső behatás esetében a tulajdonost megilleti a jog, hogy velük szemben fellépjen, amennyiben zavarják, megakadályozzák, hogy tulajdonával élhessen.¹¹ Amennyiben ennek ellenére tulajdona kárt szenved, úgy jogosulttá válik kártérítésre.¹²

2.3. A tulajdon társadalmi szerepe

A tulajdon utolsó fontos fogalmi eleme az emberi társadalmakban betöltött szerepének leírása. Fontos kiemelni, hogy a tulajdon mint jelenség csak társadalmon belül értelmezhető, elkülönült egyének esetében a fogalom elveszti lényegét.¹³ A tulajdonnal való rendelkezés a társadalomban élő emberek kölcsönös interakcióin keresztül képes elérni célját, betölteni funkcióját.¹⁴

A tulajdon társadalmi meghatározottságának elkülönült eleme, hogy az állam, mint a társadalom egy entitása az, amely meghatározza a jogszabályok által, hogy a polgárok milyen módon juthatnak tulajdonhoz és mi válhat tulajdonná.¹⁵ Ez nem jelent ellentmondást az előző pontban leírt, a tulajdonost az állami behatásokkal szemben megillető védelemmel, ugyanis a védelem a már megszerzett tulajdonra vonatkozik.

A tulajdon társadalmi szerepének fontos eleme a vele járó társadalmi felelősség. Mivel az egyes társadalmak működését alapjaiban határozzák meg a tulajdoni viszonyok, így a tulajdonjognak túl kell mutatnia az egyéni érdekeken, és meg kell jelennie bene a közérdek szolgálatának.¹⁶ Az Alaptörvény komoly hangsúlyt fektet a tulajdonossal szemben támasztott ezen többletkövetelményre, mivel a normaszöveg kimondja „[a] tulajdon társadalmi felelősséggel jár.”¹⁷ Maga a társadalmi felelősség egy nehezen meghatározható fogalom, jelentheti konkrét célkitűzés megvalósítását, de ugyanúgy magába foglalja az általánosan a társadalom érdekében végzett tevékenységet is. A társadalmi felelősség lényegét úgy lehetne megragadni, hogy azon tevékenységek, cselekmények tekinthetők részének, amelyek a köz javát szolgálják.¹⁸

⁹ J. Roland Pennock: Thoughts on the Right to Private Property. *NOMOS: American Society for Political and Legal Philosophy*, 22. (1980), 171–186. 179.

¹⁰ John G. Sprankling: The Global Right to Property. *Columbia Journal of Transnational Law*, 52. (2014), 2. 464–505. 489.

¹¹ Siewert D. Lindenbergh: Enforcing the Right to Property Properly: An Essay on the Shift from Injunctive Relief to Mere Compensation. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 17. (2010), 1. 48–57. 57.

¹² Lisa Mardikian: The Right to Property as Regional Custom in Europe. *Transnational Legal Theory*, 9. (2018), 1. 56–84. 66. <https://doi.org/10.1080/20414005.2018.1474605>.

¹³ Andrei Marmor: On the Right to Private Property and Entitlement to One's Income. *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, 18. (2005), 1. 69–74.

¹⁴ Hanoch Dagan – Avihay Dorfman: The Human Right to Private Property. *Theoretical Inquiries in Law*, 18. (2017), 2. 391–416. 405.

¹⁵ Frank Sargent Hoffman: The Right to Property. *International Journal of Ethics*, 19. (1909), 4. 477–487. 481.

¹⁶ Laura Dehaibi: The Case for an Inclusive Human Right to Property: Social Importance and Individual Self-Realization. *Western Journal of Legal Studies*, 6. (2015), 1. 1–22. 21.

¹⁷ Alaptörvény XIII. cikk (1) bek.

¹⁸ Tajti Zsuzsanna: A társadalmi felelősség, mint a tulajdonhoz való alapvető jog újabb korlátja. *Studia Iuvenum Iurispritorum: A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara hallgatóinak tanulmányai*, 7. (2014), 321–348. 341.

2.4. A tulajdonhoz való jog megjelenése az alapjogi jogforrásokban

Az alapjogok fejlődésének különösen fontos momentumát jelenti az emberi jogok nemzetközi védelmére szolgáló normatív rendszer kialakulása, amelynek alapjául szolgáltak a különféle emberi jogi tárgyú nemzetközi szerződések.¹⁹ Ezen nemzetközi emberi jogi dokumentumok meghatározó rendelkezéseket tartalmaznak a tulajdonhoz való joggal kapcsolatban.

Az 1948-ban az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlése által Párizsban elfogadott Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 17. cikke tartalmazza a tulajdonra vonatkozó rendelkezéseket.²⁰

Az Emberi Jogok Európai Egyezménye, amelyet az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény hirdetett ki hazánkban, első kiegészítő jegyzőkönyve tartalmaz rendelkezéseket a tulajdonhoz való jogról.²¹

Mindkét alapjogi deklaráció esetében a leglényegesebb elem annak kinyilvánítása, hogy minden embert megillet a tulajdon. Az Emberi Jogok Európai Egyezményének rendelkezése ezen deklaráción túl kimondja, hogy bizonyos kiemelt esetekben a tulajdon korlátozható, a tulajdonától személyt meg lehet fosztani, amennyiben a közérdek ezt megkívánja. Fontos korlát, hogy a megfosztás a törvényekben meghatározott feltételek szerint, és a nemzetközi jog általános elveivel összhangban történhet csak.

Az Alaptörvény Szabadság és felelősség címet viselő része tartalmazza a tulajdonhoz való jogra vonatkozó rendelkezéseket.²²

Hasonlóan az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, annak deklarálásán túl, hogy mindenkinek joga van a tulajdonhoz, külön kimondja, hogy közérdekből el lehet vonni a tulajdont. Kiemelendő, hogy korlátként nem csak az kerül megfogalmazásra, hogy csupán közérdekből, és törvényekben meghatározott módon történhet, hanem külön kritérium az azonnali, teljes és feltétlen kártalanítás biztosítása.

¹⁹ Erdős Csaba – Váczi Péter: Az alapjogok nemzetközi védelme. In Smuk Péter (szerk.): *Alkotmányjog III. Alapjogok*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 27–47. 29.

²⁰ Az Egyezmény hivatalos szövege elérhető: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: The Universal Declaration of Human Rights: <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/UDHRIndex.aspx> (2022.02.02.).

„17. cikk

Minden személynek, mind egyénileg, mind másokkal együttesen joga van a tulajdonhoz.

Senkit sem lehet tulajdonától önkényesen megfosztani.”

²¹ 1. Cikk - Tulajdon védelme

Minden természetes vagy jogi személynek joga van javai tiszteletben tartásához. Senkit sem lehet tulajdonától megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből és a törvényben meghatározott feltételek, valamint a nemzetközi jog általános elvei szerint történik.

Az előző bekezdésben foglaltak nem korlátozzák az államok jogát olyan törvények alkalmazásában, melyeket szükségesnek ítélnék ahhoz, hogy a javaknak a köz érdekében történő használatát szabályozhassák, illetőleg az adók, más közterhek vagy bírságok megfizetését biztosítsák.

²² XIII. cikk (1) Mindenkinek joga van a tulajdonhoz és az örökléshez. A tulajdon társadalmi felelősséggel jár. (2) Tulajdont kisajátítani csak kivételesen és közérdekből, törvényben meghatározott esetekben és módon, teljes, feltétlen és azonnali kártalanítás mellett lehet.

Végül még fontos megjegyezni, hogy a tulajdonjog fentebb kifejtett alkotmányos meghatározása eltér a tulajdon polgári jogi fogalmától. A polgári jogi tulajdonjog lényegi tartalma a birtoklás, használat, rendelkezés joga, amely megilleti a tulajdonost. Továbbá az alkotmányjogi korlátozás feltételeként megszabott közérdekűségnek nincs polgári jogi megfelelője.²³ A tulajdonjog polgári jogi meghatározását a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) tartalmazza. Eszerint a tulajdonost tulajdonjogának tárgyán – jogszabály és mások jogai által megszabott korlátok között – teljes és kizárólagos jogi hatalom illeti meg. Megilleti különösen a birtoklás, a használat, a hasznosítás, a hasznok szedésének és a rendelkezés joga. A tulajdonosnak joga van minden jogosulatlan behatás kizárására.”²⁴

3. A Draft Common Frame of Reference (DCFR)

Teljes címén „*Principles, Definitions and Model Rules of European Private - Law Draft Common Frame of Reference*”, 25 éven át tartó gyűjtőmunka és kutatómunka eredményeként készült el, amely még 1982-ben vette kezdetét.²⁵ A munka célja volt összegyűjteni, összevetni és rendszerezni európai országokból a magánjogi szabályokat. A végeredményként elkészült dokumentum tulajdonképpen egy összeurópai szintű magánjogi kódex tervezete, amely viszont nem került törvényként bevezetésre.²⁶ Ennek ellenére egy kiváló áttekintését adja az európai polgári jognak, így a kutatás szempontjából fontos foglalkozni a tartalmával.

3.1. A tulajdon megjelenése a Draft Common Frame of Reference alapelveinek rendszerében

A kutatás során a DCFR elején lefektetett alapelvek rendszerét vizsgáltam, hogy a tulajdon hogyan jelenik meg ezen alapelvek szintjén. Négy alapelv hatja át a teljes DCFR-t, ezek a szabadság, a biztonság, az igazságosság és a hatékonyság alapelvei.²⁷ Ezek közül a szabadság, a biztonság és az igazságosság, amelyek esetében találhatóak külön specifikusan a tulajdonnal kapcsolatos rendelkezések. Ezzel szemben a hatékonyság alapelvének esetében nincsenek külön kifejezetten a tulajdonnal kapcsolatos normák, hanem általános rendelkezéseket tartalmaz minden jogviszonyra vonatkozóan.

A szabadság alapelvvel kapcsolatban kimondja a DCFR, a tulajdonjogviszonyokban a felek autonómiája részleges korlátozásra kerül. Ennek oka a tulajdonviszony abszolút szerkezetére vezethető vissza. Mivel a jogosulttal szemben minden más jogalany kötelezettnek tekinthető, így a jogalanyok nem tehetik meg, hogy önkényesen saját tulajdonra vonatkozó szabályokat alkossanak meg. Viszont, ahol teljes mértékben kibontakozhat a felek szabadsága, az a tulajdon átruházásának pillanatának, módjának meghatározása.²⁸

A biztonság alapelve az, amely a tulajdon esetében kiemelt szerephez jut, mivel a tulajdonjog egészét áthatja. Különösen fontos szerepet kap a hatékony jogorvoslat lehetőségének megteremtése, valamint, hogy a tulajdonos visszaszerezhesse tulajdonát attól, aki jogtalanul

²³ Pusztahelyi Réka: A tulajdonjogviszony. In Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 51–79. 52.

²⁴ Ptk. 5:13. §.

²⁵ Christian Bar – Eric M. Clive: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (dcfr)*. München, Sellier – European Law Publishers, 2009. 47.

²⁶ Lorna Richardson: *The DCFR, Anyone? Law Society of Scotland*, 1. (2014), 59.

²⁷ Bar i. m. (25. lj.) 60.

²⁸ Bar i. m. (25. lj.) 70–71.

fizikai hatalmában tartja. Emellett a tulajdonost megilleti a lehetőség, hogy védekezzen a birtoklást zavarókkal szemben.²⁹

Az igazságosság alapelvének esetében kiemelten fontos szerep jut a jóhiszeműségnek, a jóhiszemű tulajdonszerzés védelmének. Ezen túlmenően fontos, hogy a biztosítéki jogok esetében megvalósuljon a méltányosság kritériuma.³⁰

Végül a hatékonyság alapelvének esetében megfogalmazott elvárások nem egy-egy jogterületre fókuszálnak, át kell hatniuk az egész DCFR-t. Külön kiemelt elvárás, hogy a jogalkotáskor törekedni kell a minél kevesebb, és minél egyszerűbb korlátozó szabály létrehozására. Emellett az általános szabályokat úgy kell megalkotni, hogy azok minél hatékonyabban alkalmazhatóak legyenek.³¹

4. Az Európai Unió Alapjogi Chartája

Az Alapjogi Chartát 2000-ben hirdették ki, miután az erre a célra létrehozott Konvent befejezte megszövegezését. Ekkor még nem vált teljes értékű jogforrássá, a kihirdetés elsősorban szimbolikus jelentőséggel bírt.³² Az uniós alapszerződések rendszerének 2009-ben vált jogi kötőerővel is rendelkező alkotórészévé a Lisszaboni Szerződés elfogadásával.³³

Mivel a kutatás témája az alapjogok uniós jogban való érvényesülésének vizsgálata volt, így kiemelt figyelmet kell szentelni a Charta tulajdonhoz való jogra vonatkozó rendelkezéseinek.

A Charta a 17. cikkében az alábbiakat mondja ki a tulajdonhoz való jogról:

„A tulajdonhoz való jog

(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogszerűen szerzett tulajdonát birtokolja, használja, azzal rendelkezzen, és azt örökül hagyja. Tulajdonától senkit sem lehet megfosztani, kivéve, ha ez közérdekből, a törvényben meghatározott esetekben és feltételekkel, valamint az ezáltal elszenvedett veszteségekért kellő időben fizetett méltányos összegű kártalanítás mellett történik. A tulajdon használatát, az általános érdek által szükségessé tett mértékben, törvénnyel lehet szabályozni.

(2) A szellemi tulajdon védelmet élvez.”

Több hasonlóság megfigyelhető a korábban taglalt alapjogi témájú nemzetközi dokumentumokkal. Az Alapjogi Charta ugyanúgy deklarálja a tulajdon mindenkit megillető jogát, valamint, hogy különleges esetben, amennyiben a közérdek megkívánja, kártérítés biztosításával a tulajdont el lehet venni. Szintén hasonlóság, hogy a tulajdon kiemelt fontosságából kifolyólag a korlátozó szabályokat törvényi szinten kell megalkotni. A korábban ismertetett alapjogi dokumentumokhoz képest érdekes adalékot jelent, hogy a Charta külön kimondja a szellemi tulajdon védelmét.

²⁹ Bar i. m. (25. lj.) 82–84.

³⁰ Bar i. m. (25. lj.) 92–94.

³¹ Bar i. m. (25. lj.) 94–98.

³² Arató Krisztina – Koller Boglárka. *Európa utazása - Integrációtörténet*. Budapest, Gondolat, 2015. 235.

³³ Bar i. m. (25. lj.) 260.

4.1. Az Európai Unió Bíróságának gyakorlatának feltárása

A Bíróság gyakorlata vizsgálatának feltárásához első lépésként összeállítottam egy kritériumrendszert a kereséshez, amely alapján a legrelevánsabb ügyeket ki tudtam szűrni. Az első alkalmazott kritérium az volt, hogy csak már lezárt ügyeket dolgoztam fel. Második kritériumként meghatároztam, hogy a Bíróság döntése tartalmazza hivatkozást az Alapjogi Chartára. Ez azért került meghatározásra, mivel így lehetett garantálni, hogy az ítélet meghozatalakor a Bíróság foglalkozzon alapjog vizsgálatával, alapjog érvényesülésének kérdésével. Végül az ügyek szűrésének harmadik feltételeként meghatároztam, hogy a határozat szövege tartalmazza a „tulajdonhoz való jog” kifejezést. Ezen harmadik kritérium meghatározásával lehetett kiszűrni azon ügyeket, amelyek esetében a választott alapjoggal kapcsolatos jogvitában döntött a Bíróság.

A háromelemű kritériumrendszer alapján összegyűjtött ügyek között egy további szűrést végeztem, amelynek lényege az volt, hogy kiválasszam azon döntéseket, amelyekben a Bíróság érdemben foglalkozott a tulajdonhoz való jog kérdésével. Ennek oka az volt, hogy az eredetileg kigyűjtött ügyek között több olyan is volt, ahol a Bíróság pusztán csak egy-egy rövid megállapítást tett a tulajdonhoz való joggal kapcsolatban. Tipikusan ilyen eset volt, mikor a keresetben hivatkoztak a Charta fentebb idézett 17. cikkére, viszont a Bíróság kifejtette, hogy az Alapjogi Charta érvényesülését uniós jogszabály alkalmazásával összefüggésben vizsgálhatja, amely adott ügyben nem állt fenn. Ennek oka, hogy a Charta kimondja: „E Charta rendelkezéseinek címzettjei – a szubszidiaritás elvének megfelelő figyelembevételével – az Unió intézményei, szervei és hivatalai, valamint a tagállamok annyiban, amennyiben az Unió jogát hajtják végre.”³⁴

A gyűjtés és többszöri válogatás eredményeként négy olyan ügyet sikerült beazonosítanom, amelyek esetében a Bíróság behatóan foglalkozott a tulajdonhoz való jog kérdéskörével, valamint két további ügyet, amelyek esetében érdemben kitért az alapjog vizsgálatára, viszont nem olyan mélyreható módon, mint az első csoportba tartozó ügyek esetében.

4.2. Lehetséges okok a magánjogi jogviták hiánya mögött

Amint azt a bevezetésben kifejtettem, a kutatás eredeti célja a tulajdonhoz való jog magánjogi jogviszonyokban való érvényesülésének vizsgálata az EU jogában volt, viszont a fenti gyűjtőmunka eredményeként kapott ügyek között nem voltak klasszikus magánjogi jellegű jogviták. A következőkben felvázolok néhány lehetséges okot, amelyek a magánjogi ügyek hiányának hátterében állhatnak.

4.2.1. Az Alapjogi Charta alkotmányjellegű természete

Az Alapjogi Charta kifejezetten fontos szerepet kapott a 2000-es évek elején lezajlott uniós alkotmány megalkotására irányuló próbálkozásban. Megállapítható, hogy a Charta hasonló funkcióval rendelkezik, mint az alkotmányokban található alapjogi katalógus. Az alkotmányok fontos funkciói között lehet említeni az állam és az állampolgár kapcsolatára, valamint az állami intézményekre vonatkozó alapvető szabályok lefektetését.³⁵ A Charta alkotmányokhoz hasonló természetéből fakadhat, hogy alapvetően olyan ügyekben hivatkoznak rá a felek, amelyek elsősorban klasszikus közjogi jellegű jogviták, hierarchikus módon állam és

³⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája 51. cikk (1) bekezdés.

³⁵ Gárdos-Orosz Fruzsina – Schweitzer Gábor: Alkotmány és alkotmányosság. In Gárdos-Orosz Fruzsina – Halász Iván (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba - Alapfogalmak*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 15–32. 19-22.

állampolgár között fennálló kapcsolatok állnak a középpontjukban. Ez eredményezheti a magánjog területére eső ügyek hiányát a keresés során kapott ügyek között.

4.2.2. *Előzetes döntéshozatal iránti kérelem*

Az Európai Unió Bíróságának egyik legfontosabb funkciója, hogy eljár előzetes döntéshozatali eljárásokban. Ilyen eljárás esetében tagállami bíróság fordul az Unió bíróságához, és kérdéseket fogalmaz meg az uniós jog érvényesülésével, értelmezésével kapcsolatban.³⁶ Az előzetes döntéshozatal iránti kérelmek az esetek jelentős részében a tagállami jog és az uniós jog összeegyeztethetőségére irányulnak.³⁷ Feltételezhető, hogy az uniós és a tagállami jog összeegyeztethetősége a tulajdonhoz való jog kapcsán alapvetően olyan esetekben merül fel, amikor az adott tagállam valamilyen módon korlátozni próbálja a tulajdont. Ezen esetek pedig gyakorta közjogi jellegű jogviszonyokban fordulnak elő, ahol az állam mint aktív szereplő fellép a tulajdonviszonyok alakításában.

4.2.3. *A 17. cikk fontos eleme a korlátozás és megfosztás kérdése*

Ha rátekintünk a Charta tulajdonhoz való joggal foglalkozó 17. cikkére, úgy egyértelműen látszik, hogy a rendelkezés nagy része foglalkozik a tulajdontól való megfosztás, valamint a tulajdon korlátozásának kérdéskörével. Felmerül a lehetőség, hogy ebből kifolyólag azon ügyekben, ahol a bíróság érdemben foglalkozik a Chartával, nagy valószínűséggel a figyelem ezen két esetkőrré fog irányulni. Mindkét területről elmondható, hogy alapvetően az állam és az állampolgár kapcsolata jelenti a központi kérdést, hiszen megfelelő kártérítés mellett az állam dönt a tulajdon elvételéről, és a legmagasabb szintű jogalkotó állami szerv, a törvényhozás alkothat meg a tulajdonra nézve korlátozó rendelkezéseket a Charta rendelkezéseinek értelmében. Mivel a leírt esetkörök egyértelműen a közjog, és nem a magánjog területére esnek, így ez jelenti a harmadik lehetséges okot arra nézve, hogy a gyűjtőmunka eredményeként miért nem sikerült magánjogi jogviszonyokat fellelni.

4.3. Az Európai Unió Bíróságának tulajdonnal foglalkozó ítéletei

Az egyes ítéletek ismertetésekor nem a teljes ügyet fogom bemutatni, hanem csak azon elemeket, részleteket, amelyek kifejezetten a tulajdonhoz való joggal, annak értelmezésével kapcsolatosak.

4.3.1. *YS ítélet*³⁸

Az osztrák bíróság által benyújtott előzetes döntéshozatali kérelem fontos kérdése volt, hogy ellentétes-e az Alapjogi Charta 17. cikkével az olyan tagállami szabályozás, amely az állami ellenőrzés alatt álló vállalatok által megállapodás alapján közvetlenül folyósítandó nyugdíjjogosultjaitól megvonja a nyugdíj meghatározott összeghatárt meghaladó hányadát. A Bíróság először megállapította, hogy a 17. cikkben biztosított védelem olyan vagyoni értékű

³⁶ Gombos Katalin: Az Európai Unió Bírósága előtti eljárások. In Bóka János – Gombos Katalin – Szegedi László: *Az Európai Unió intézményrendszere*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 199–218. 213–216.

³⁷ *Az Európai Unió jogának alkalmazása: az előzetes döntéshozatali eljárások kezdeményezésének tapasztalatai elnevezésű joggyakorlat-elemző csoport összefoglaló véleménye*. 41. https://kuria-birosag.hu/hu/joggyak_csop/az-europai-unio-joganak-alkalmazasa-az-elozetes-donteshozatali-eljarasok (2022.02.07.).

³⁸ 2020. szeptember 24-i YS [Vezető állású munkavállalók foglalkoztatói nyugdíja] ítélet, C-223/19, EU:C:2020:753.

jogokra vonatkozik, amelyek lehetővé teszik, hogy a jogosultak e jogokat saját maguk javára önállóan gyakorolják. Megfigyelhető, hogy ez a megközelítés a tulajdon fogalmát kitágító módon értelmezi, elvonatkoztatva a megszerezhető dologtól, a hangsúlyt a tulajdon jogi természetére helyezve.

Ezt követően a Bíróság leszögezte, hogy a tulajdonhoz való jog nem feltétlen jellegű, hanem korlátozható. A korlátozással szemben fontos követelményként támasztotta, hogy csak törvény által történhet, a jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával és az arányosság elvére tekintettel. A korlátozással szemben további kritérium, hogy adott helyzetben elengedhetetlennek kell lennie, és az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket kell szolgálnia.

A nyugdíjjogosultságokkal kapcsolatos korlátozásokról a Bíróság megállapította, hogy törvény írja elő őket, továbbá a nyugdíjak teljes összegének egy részét korlátozzák. Így nem tekinthetők olyan korlátozásnak, amely a jogosultságok lényeges tartalmát érintenék. Ezen túlmenően a korlátozások a nyugellátások állami fenntarthatóságának célját szolgálják, és ezen célhoz elengedhetetlenek. A megállapítások fényében a Bíróság kijelentette, hogy a bevezetett tagállami szabályozás nem ellentétes a Charta 17. cikkével.

4.3.2. Európai Bizottság kontra Magyarország ítélet³⁹

A Magyarországgal szemben indított kötelezettségszegési eljárás alapja azon hazai szabályozás bevezetése volt, amely megszüntette a mezőgazdasági földterületekre korábban megszerzett haszonélvezeti jogokat, amennyiben a jog megszerzője és a földterület tulajdonosa között nincs fennálló közeli hozzátartozói viszony. (A vitatott jogszabály a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvénnyel összefüggő egyes rendelkezésekről és átmeneti szabályokról szóló 2013. évi CCXII. törvény volt.) A Bíróság megismételte azon előzőleg taglalt ítéletben is kifejtett megállapítását, miszerint a 17. cikkben biztosított védelem vagyoni értékű jogokra vonatkozik, amelyeket a jogosultak saját maguk javára önállóan gyakorolhatnak. Megállapította továbbá, hogy az ingatlanokon fennálló haszonélvezeti jogok vagyoni értékkel rendelkeznek. Ennek oka, hogy lehetővé teszik a vagyontárgy használatát és hasznainak szedését, és ezen jogok akkor is biztosítva vannak a jogosultak számára, ha az átruházhatóság korlátozott vagy kizárt.

A haszonélvezeti jogok természetével kapcsolatban a Bíróság kifejtette, hogy a tulajdonjog feldarabolásának minősülnek, mivel a tulajdonjog két lényeges részjogosítványát biztosítják: a dolog használatának és hasznainak szedésének jogát. Ezt követően levezette, hogy a haszonélvezeti jog megszüntetése fogalmilag kényszer által, teljes mértékben és véglegesen megfosztja az érdekeltet ezen jogoktól. Az érvelés alapján megállapította, hogy a vitatott szabályozás nem a dolog használatának korlátozásával jár, hanem a tulajdontól való megfosztással.

A tulajdontól való megfosztást kimondó szabályozással szemben követelményként megfogalmazta, hogy világosan és pontosan elő kell írnia a kártalanításhoz való jogot, a kártalanítás feltételeit. Ezen érvelés alapján a Bíróság megállapította, hogy a vitatott hazai szabályozás ellentétes az Alapjogi Charta 17. cikkével.

³⁹ 2019. május 21-i Európai Bizottság kontra Magyarország ítélet, C-235/17, EU:C:2019:432 .

4.3.3. Eugenia Florescu és társai ítélet⁴⁰

A román bíróság által kezdeményezett előzetes döntéshozatali eljárás alapjául szolgáló kérdés hasonlóságot mutat a fentebb ismertetett YS ügygel, ugyanis jelen esetben szintén nyugdíjellátás korlátozásának kérdésköre került fókuszba. A bíróság részéről megfogalmazott kérdés arra irányult, hogy a 17. cikkel ellentétes-e azon tagállami szabályozás, amely tiltja a közszférában végzett tevékenység után járó nettó öregségi nyugdíj és a közintézményben folytatott tevékenység után kapott munkabér halmozódását, ha a nyugdíj összege meghalad egy meghatározott szintet.

A Bíróság újfent kifejtette, hogy a 17. cikkben biztosított tulajdonhoz való jog nem abszolút jellegű jog. Ezen megállapítását kiegészítette azzal, hogy az alapjog gyakorlását az Unió által kitűzött közérdekű célok érdekében korlátozhatják.

A tulajdonhoz való jogot korlátozó törvényekkel szemben két fő kritériumot állított fel a Bíróság. Egyrészt a szabályozásnak tiszteletben kell tartani a jog lényeges tartalmát, másrészt pedig közérdekű célkitűzést kell szolgálnia. Az ügy alapjául szolgáló törvény esetében a Bíróság leszögezte, hogy kivételes és ideiglenes jellegű intézkedés.

A Bíróság kiemelte, hogy a szabályozás jól meghatározott és lehatárolt körülmények között korlátozza a tulajdonhoz való jog gyakorlását. Ezen jellemzői alapján kijelenthető, hogy a szabályozás tiszteletben tartja a tulajdonhoz való jog lényeges tartalmát, ezáltal nem ellentétes az Alapjogi Charta 17. cikkével.

4.3.4. OM elleni büntetőeljárás⁴¹

Végül az utolsó ismertetésre kerülő előzetes döntéshozatali eljárásra irányuló kérés Bulgáriából érkezett. A kérdés arra irányult, hogy ellentétes-e a 17. cikkel az a tagállami szabályozás, amely lehetővé teszi a csempészés elkövetéséhez használt szállító eszköz elkobzását, amely jóhiszemű harmadik fél tulajdonában áll.

A Bíróság a tulajdonhoz való jog védelmével kapcsolatban alapkövetelményként megfogalmazta, hogy amennyiben jóhiszemű harmadik fél is érintett, úgy a jogainak védelemben kell részesülnie. Az elkobzás természetéről kifejtette, hogy az a tulajdon végleges elvonásával jár, ezáltal a személy jogainak jelentős sérelmét okozza. Ezen két elemből levezette, hogy jóhiszemű harmadik féllel szemben az elkobzás aránytalan és elviselhetetlen beavatkozás a jogaiba, amely a tulajdonhoz való jog lényegét sérti. Ezáltal megállapította a Bíróság, hogy a szabályozás az Alapjogi Charta 17. cikkével ellentétes.

4.3.5. További két ügy

Végül még két további ügyről érdemes említést tenni, amelyek esetében a Bíróság röviden foglalkozott a tulajdonhoz való jog értelmezésének kérdésével. Ezen két ügy a *Deutsches*

⁴⁰ 2017. június 13-i Eugenia Florescu és társai ítélet, C-258/14, EU:C:2017:448.

⁴¹ 2021. január 14-i Okrazhna prokuratura – Haskovo és Apelativna prokuratura – Plovdiv ítélet, C-393/19, EU:C:2021:8.

Weintor eG kontra Land Rheinland-Pfalz,⁴² valamint az *Irish Ferries Ltd kontra National Transport Authority*.⁴³ Mindkét döntésben a Bíróság megállapította, hogy a tulajdonhoz való jog nem korlátlan jogosultságokat jelent, hanem azt a társadalomban betöltött feladata alapján kell megítélni. Megfigyelhető, hogy ezen megállapítás voltaképpen a tulajdon 2.3. pontban kifejtett társadalmi szerepének a kinyilvánítása a Bíróság által.

5. Levonható következtetések

A bemutatott ítéleteket áttekintve először fontos kiemelni az Európai Unió Bírósága által alkalmazott tulajdonjog fogalmát. A tulajdont úgy határozza meg, mint olyan vagyoni értékű jogok, amelyek lehetővé teszik, hogy a jogosultak e jogokat saját maguk javára önállóan gyakorolják. A tulajdonnak ez egy egészen kitágító értelmezése, amelybe gond nélkül beleilleszthető a nyugdíjjogosultság vagy a haszonélvezeti jog is. A Bíróság két döntésében is explicit kimondta ezen tulajdonfogalmat (*YS kontra NK AG*; *Európai Bizottság kontra Magyarország*). Ezek alapján megállapítható, hogy a Bíróság ítélezésében irányadónak tekinti ezen tulajdon-fogalmat, és nagy valószínűséggel a jövőben is alkalmazni fogja ezen megközelítést.

A következő fontos elem, hogy a Bíróság több ítéletében is visszatérő gondolat, hogy a tulajdon nem abszolút, hanem korlátozható természetű alapjog (*YS kontra NK AG*; *Eugenia Florescu és társai kontra Casa Județeană de Pensii Sibiu és társai*). Ez önmagában nem jelent forradalmi újítást, hiszen egybevág az elfogadott szakmai konszenzussal. Ami figyelemre méltó, az a korlátozás lehetőségének explicit megállapítása. Ugyanígy nem új gondolat, hogy az alapjogok korlátozásának tiszteletben kell tartania az alapjog lényeges tartalmát.⁴⁴ A korlátozás lehetőségéhez hasonló módon amiatt szükséges külön kiemelni, mert a Bíróság több ítéletében is külön megfogalmazta ezen kritériumot (*YS kontra NK AG*; *Európai Bizottság kontra Magyarország*). Megállapítható, hogy a Bíróság gyakorlatában kifejezetten fontos szerepet kap a tulajdonhoz való jog lényegének, lényeges tartalmának védelmezése a korlátozásokkal, megfosztással szemben.

Az utolsó két említett ügy (*Deutsches Weintor eG kontra Land Rheinland-Pfalz*; *Irish Ferries Ltd kontra National Transport Authority*) alapján megállapítható, hogy a Bíróság joggyakorlatában szerepet kap a tulajdon társadalmi meghatározottsága, a tulajdon által betöltött társadalmi szerep.

A leírtakat összegezve elmondható, hogy az Európai Unió joggyakorlatában a tulajdonhoz való jog védelme összhangban van a kialakult alapjogi, alkotmányjogi konvenciókkal. Központi szerephez jut a tulajdon lényeges tartalmának védelmezése, de ezzel egyidőben szem előtt tartja a Bíróság a tulajdon társadalmi szerepét.

Felhasznált irodalom

Arató Krisztina – Koller Boglárka: *Európa utazása - Integrációtörténet*. Budapest, Gondolat, 2015.

⁴² 2012. szeptember 6-i *Deutsches Weintor* ítélet, C-544/10, EU:C:2012:526.

⁴³ 2021. szeptember 2-i *Irish Ferries* ítélet, C-570/19, EU:C:2021:664.

⁴⁴ Balogh – Gárdos-Orosz i. m. (14. lj.) 233.

Balogh Zsolt – Gárdos-Orosz Fruzsina: Az alapvető jogok korlátozása. In Halász Iván (szerk.): *Alkotmányjog*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 231–235.

Bar, Christian – M. Clive, Eric.: *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (dcfr)*. Munchen – Sellier. European Law Publishers, 2009.

Gaur, Aakanksha et alii (szerk.): Encyclopedia Britannica. Property. <https://www.britannica.com/topic/property-legal-concept> (2021.02.12.)

Dagan, Hanoch – Dorfman, Avihay: The Human Right to Private Property. *Theoretical Inquiries in Law*, 18. (2017), 2. 391–416.

Dehaibi, Laura: The Case for an Inclusive Human Right to Property: Social Importance and Individual Self-Realization. *Western Journal of Legal Studies*, 6. (2015), 1. 1–22.

Erdős Csaba: Az alapjogok kialakulása és fejlődése. In Smuk Péter (szerk.): *Alkotmányjog III. Alapjogok*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 1426.

Erdős Csaba - Váczi Péter: Az alapjogok nemzetközi védelme. In Smuk Péter (szerk.): *Alkotmányjog III. Alapjogok*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 27–47.

Gárdos-Orosz Fruzsina – Schweitzer Gábor: Alkotmány és alkotmányosság. In Gárdos-Orosz Fruzsina – Halász Iván (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba - Alapfogalmak*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 15–32.

Gombos Katalin: Az Európai Unió Bírósága előtti eljárások. In Bóka János – Gombos Katalin – Szegeci László: *Az Európai Unió intézményrendszere*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 199–218.

Halász Iván (szerk.): *Alkotmányjog*. Budapest, Dialóg Campus, 2018.

Hoffman, Frank Sargent: The Right to Property. *International Journal of Ethics*, 19. (1909), 4. 477–487.

Lindenbergh, Siewert D.: Enforcing the Right to Property Properly: An Essay on the Shift from Injunctive Relief to Mere Compensation." *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 17. (2010), 1. 48–57.

Mardikian, Lisa: The Right to Property as Regional Custom in Europe. *Transnational Legal Theory*, 9. (2018), 1. 56–84.

Marmor, Andrei: On the Right to Private Property and Entitlement to One's Income. *Canadian Journal of Law and Jurisprudence*, 18. (2005), 1. 69–74.

Pennock, J. Roland: Thoughts on the Right to Private Property. *NOMOS: American Society for Political and Legal Philosophy*, 22. (1980), 171–186.

Pusztahelyi Réka: A tulajdonjogviszony. In Barzó Tímea – Papp Tekla (szerk.): *Civilisztika II. Dologi jog – Felelősségtan*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 51–79.

Richardson, Lorna: The DCFR, Anyone? *Law Society of Scotland*, 1. (2014) 59.

Sprankling, John G.: The Global Right to Property. *Columbia Journal of Transnational Law*, 52. (2014), 2. 464–505.

Stern, James Y.: Property's Constitution. *California Law Review*, 101. (2013), 2. 277–326.

Stumpf István: A tulajdonhoz való jog. In Smuk Péter (szerk.): *Alkotmányjog III. Alapjogok*. Győr, Universitas-Győr, 2015. 310–327.

Sullivan, John D. et alii: The Importance of Property Rights to Development. *The SAIS Review of International Affairs*, 27. (2007), 2.

Tajti Zsuzsanna: A társadalmi felelősség, mint a tulajdonhoz való alapvető jog újabb korlátja. *Studia Iuvenum Iurisperitorum: A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara hallgatóinak tanulmányai*, 7. (2014), 321–348.

Alapjogok, alkotmányos rendelkezések érvényesülése a magánjogi jogviszonyokban Németország jogrendszerében

„Az a római jogig visszanyúló felfogás, mely szerint közjog az, mely a közérdeket, s magánjog, mely a magánérdeket szolgálja, nem nyújt a megkülönböztetésre biztos alapot. Először azért, mert a közérdek és a magánérdek fogalma igen bizonytalan, szinte lehetetlen a közérdeket és a magánérdeket élesen elhatárolni egymástól, másodszer azért, mert a közérdek és magánérdek nem egymást kizáró fogalom. A jogszabályok nagyrésze egyidejűleg közérdeket és magánérdeket is szolgál.”²

Buza László egyetemi tanár előadásában megfogalmazott gondolatok vezetnek rá a jelen tanulmányban felvetni kívánt témára, amely az alapjogok érvényesülését vizsgálja a magánjogi jogviszonyokban Németország jogrendszerében. A témaválasztás mértje abban gyökerezik, hogy megláttassa a két terület közötti határ kevésbé szigorú voltát. Az alkotmányjog a közjog talán legmeghatározóbb eleme³, így felvetődhet a kérdés, hogy miként jelenhet meg a polgári jog által szabályozott területeken.

Dolgozatomban először egy jogesetet mutatok be, amely kiválóan előkészíti a téma útját, rávilágítva a felvetendő kérdésekre. Mivel dolgozatomban kifejezetten Németország jogrendszerét veszem górcső alá, a felfezető jogeset után a XX. századi német jogfejlődést és annak irányait mutatom be az alapjogok érvényesülése és a magánjog viszonyában. Elsősorban azt az esetet részletezem, amelyben először jelent meg az alapjogok magánjogi jogviszonyban való alkalmazásának mikéntje, majd azokat az alapfogalmakat tisztázom, amelyeknek ismerete elengedhetetlen a téma minél alaposabban történő körüljárására. A jogtörténeti áttekintés folytatásaként egy-egy valós jogeseten keresztül világítok rá a magánjogi jogviszonyokban megjelenő alkotmányos rendelkezések alkalmazásának problematikájára. Ezeket a jogeseteken keresztül jutunk el jelenünkig és korunkban felbukkanó, a dolgozat témáját tekintve releváns jelenségekig: az internet és a közösségi média térhódításával a jogalkalmazók újabb kihívásokkal szembesülnek, amelyek által felvetett kérdések továbbra is nyitva állnak, a dolgozatban azonban igyekszem rávilágítani a jelenleg uralkodó álláspontokra, egyúttal kifejtve saját véleményemet is a témát illetően.

1. A Parabolaantenne-ügy⁴

Az eset szerint egy török bérlő parabolaantennát szeretett volna elhelyezni a lakásban, hogy így az anyanyelvén sugárzott műsorokat is nézni tudja. Az antenna felszereléséhez azonban a bérleti szerződés értelmében a bérbeadó hozzájárulására volt szükség, aki azonban nem engedélyezte az antenna elhelyezését. A bérlő bírósághoz fordult, és arra hivatkozott, hogy a

¹ Ötödéves államtudományi szakos hallgató.

² Buza László: A közjog és a magánjog fogalmi elhatárolásának kérdése. Az erdélyi Múzeum-egyesület jog-, közgazdaság- és társadalomtudományi szakosztályának 1943. február 10-i ülésén elhangzott előadása, hozzászólásokkal. In Vitéz Moór Gyula: *Az állam joga és a magánosok joga. Reflexiók Dr. Buza László előadásához.* Kolozsvár, 1943. 319.

³ Gulyás Attila – Kurunczi Gábor: *Alkotmányjogi alapismeretek.* Budapest, Dialóg Campus, 2017. 11.

⁴ BVerfG, 27.10.2006 - 1 BvR 1320/04.

bérelti szerződés érintett kikötése sérti azon alapvető jogát, amely a kisebbségek önazonosságához és információhoz való jogát takarja. Egy magánjogi jogviszonyban az egyik fél a német Alaptörvény által biztosított alapjog megsértésére hivatkozik, míg a másik fél oldalán a tulajdonhoz fűződő érdek jelenik meg. Alkalmazható-e a jogvita eldöntéséhez egy alkotmányjogi rendelkezés, játszhat-e a döntésben közvetlen szerepet, amikor a bérelti szerződés jellegéből kifolyólag első ránézésre a magánjog által nyújtott eszköztárból szükséges válogatnunk? Ez a kérdés vezet el a dolgozat következő részéhez, amely felfedi az alapjogok magánjogi jogviszonyokban való alkalmazhatóságának történetét.

2. A kezdetek – középpontban a Lüth-ügy

A német Szövetségi Alkotmánybíróság kimondta, hogy a Grundgesetz (Alaptörvény) egy objektív értékrend, amely átsugárzik a jog egészére, így az alapjogi rendelkezéseket valamennyi jogviszony bírói megítélésekor közvetetten alkalmazni kell.⁵ A Szövetségi Munkaügyi Bíróság azonban a közvetlen horizontális hatályt ismerte el első elnökének, Hans Carl Nipperdeynek köszönhetően. Nipperdey ugyanis az „egyenlő munkáért egyenlő bért” elvét vizsgálva arra jutott, hogy alkotmányellenes [a Grundgesetz 3. cikk (2) és (3) bekezdésébe ütközik] az, ha a munkaszerződés a nők számára alacsonyabb munkabért állapít meg. Nipperdey elméletét követve rendelkezett a későbbiekben úgy a munkaügyi bíróság, hogy a munkáltató-munkavállaló viszonyban az alkotmányjogi rendelkezések közvetlenül alkalmazhatók. A közvetett horizontális hatály elméletét Nipperdey okfejtéseire adott válaszként Günter Dürig vetette papírra. Dürig szerint a közvetlen horizontális hatály elmosza a közjog és a magánjog közti határvonalat, másrészt újra értelmezi a magánjog alapját képező autonómiát. A polgári jogi gondolkodás zárt rendszere és a magánautonómia a közvetett horizontális hatály alkalmazásával maradhat csak sértetlen. Az elmélet legfontosabb eleme, hogy a magánjog rendszerében és az Alaptörvényben foglalt jogok, vagy éppen a magánjogi jogvitában felmerülő alapjogok – ahogy azt a bevezetésben bemutatott Parabolaantenne-ügyben is láthattuk – egymással szembeni mérlegelésére az érdekmérlegeléssel együtt a polgári jog rendszerében kerül sor. Azzal, hogy az Alaptörvény csak befolyásolja a magánjog alkalmazását, alapvetően megmaradhat a polgári jogi gondolkodás a magánjogi kérdésekben.⁶

A közvetett horizontális hatály alkalmazásának az úgynevezett Lüth-ügyben való bírósági döntés ágyazott meg. A Lüth-ítélet⁷ az első és egyben legjelentősebb határozat, amelyben megjelenik az alapjogok és a magánjog viszonyának problémája, és ennek megoldására az alapjogok mint objektív normák egész jogrendszerre kisugárzó hatásának (*Ausstrahlungswirkung*) megalapozása.

Erich Lüth, a Hamburg Újságíró Klub igazgatója a német filmhét megnyitóján, 1950. szeptember 20-án egy felhívást intézett a filmforgalmazók és mozikat üzemeltetők hallgatóságához, amelyben arra szólította fel őket, hogy bojkottálják három híres náci propagandafilm rendezőjének, Veit Harlannak az új filmjét. A filmgyártó Domnick-Film-Produktion GmbH személyiségi jogi pert indított, míg az újságíró a szabad véleménynyilvánításhoz való jogának megsértését sérelmezte. Az eset kapcsán az Alkotmánybíróság kimondta, hogy a bíróságoknak ítélezésük során figyelembe kell venniük

⁵ Gárdos-Orosz Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2011. 25.

⁶ Uo. 47.

⁷ 7 BVerfGE, 1958. 198.

a polgári anyagi jogi szabályok alkotmányjogi vonatkozásait, azonban a magánjogi jogviszonyokban csak annyiban érvényesülnek az alkotmányos rendelkezések, amennyiben ezeknek a magánjogi generálklauzulák teret engednek: a generálklauzulákon sugárzik át ugyanis az alapjogok egésze.⁸

Felmerülhet a kérdés, hogy mi alapján alkalmazható egyes esetekben a közvetlen, más esetekben a közvetett horizontális hatály? Az irányadó nézet szerint a közvetlen horizontális hatály akkor érvényesül, ha az alapjogok címzettje az egyén. Ezzel szemben a közvetett horizontális hatály abból az elképzelésből indul ki, hogy az alapjogok önmagukban nem az egyénekre vonatkoznak. Azonban ezek az alapjogok hatással bírnak a felek közötti viszonyokban, vagy azért, mert objektív értékrendet alkotnak, amelyet a jogban általánosan be kell tartani, vagy mert a bírónak figyelembe kell vennie őket a magánjog értelmezésében betöltött védő funkciójuk miatt. A közvetett horizontális hatály célja tehát az, hogy a magánszemélyeknek az alapvető jogokhoz való meggyengített kapcsolatát megerősítse.⁹

3. Alapvető fogalmak – Drittwirkung és Ausstrahlungswirkung

Az előző fejezetben már említettem és érintőlegesen meg is magyaráztam ezeket a fogalmakat, azonban fontosnak tartom külön is felhívni rájuk a figyelmet, és további megjegyzéseket fűzni a kifejezésekhez, mert az ezirányú német jogfejlődés meghatározó szereplői, mondhatni megalapozói és elindítói.

A Drittwirkung kifejezés magát a horizontális hatályt jelenti, vagyis azt, hogy az alapvető jogok milyen hatással bírnak a magánjogi jogviszonyokban. Ezen belül különböztethetjük meg egymástól a közvetlen és a közvetett horizontális hatály fogalmát. A Szövetségi Munkaügyi Bíróság Nipperdey okfejtéseinek nyomán a közvetlen horizontális hatályt ismerte el – az alkotmányjogi rendelkezések közvetlenül alkalmazhatók a magánfelek közötti jogviszonyokban –, míg a Szövetségi Alkotmánybíróság és a polgári bíróságok a közvetett horizontális hatály elméletét fogadták el – a magánjog egyik alapvető jellemzőjét jelentő magánautonómiát nem sérti, ha az alapjogokat ezekben a jogviszonyokban csak megkötésekkel lehet alkalmazni.

Így jutunk el az Ausstrahlungswirkung fogalmához, amely szó szerint „átsugárzó hatás”-t jelent. Ez a német kifejezés foglalja magába azt a jelentéstartalmat, miszerint az alapvető rendelkezések közvetett módon alkalmazhatók a magánjogi jogviszonyokban: az alapjogok átsugároznak a magánjog területére, nem sértve a polgári jog zárt rendszerét.

4. A jogfejlődés további iránya – néhány jelentős jogeset felvillantása

A Handelsvertreter-ügyben¹⁰ egy bortársaság és kereskedelmi ügynöke közötti szerződésben versenytilalmi kikötést határoztak meg. A versenytilalmi kikötés arra irányult, hogy az ügynök más bortársaságok részére a vállalt kétéves időszakban ne folytathasson kereskedelmi tevékenységet. Az ügynök ezt a kikötést áthágta, vagyis szerződésszegő magatartást tanúsított. A Szövetségi Legfelsőbb Bíróság érvényesnek találta a szerződésben foglalt kikötést, azonban

⁸ Gárdos-Orosz i. m. (5. lj.) 48–50.

⁹ Ted Oliver Ganten: *Die Drittwirkung der Grundfreiheiten*. Berlin, Duncker & Humblot, 2000. 27–28.

¹⁰ BVerfG 7 February 1990, BVerfG 81, 242.

az Alkotmánybíróság kimondta, hogy az sérti az Alaptörvényben is rögzített foglalkozás szabadságát. Az Alkotmánybíróság által kiadott okfejtésben megjeleníti az állam intézményvédelmi kötelezettségét – németül grundrechtliche Schutzpflichten –, melynek értelmében az állam beavatkozhat a magánjogi jogviszonyokba, hogy érvényre juttassa az alkotmányban foglalt jogokat.¹¹

A Bürgschaft-eset szerint egy német férfi lánya kezességet vállalt édesapja oly mértékű tartozásaiért – még az apa fizetéseképtelenné válás előtt –, amelyet a hölgy nyilvánvalóan nem tudott volna visszafizetni. Az apa fizetéseképtelenné válása után a lánynak teljesítenie kellett volna a bank követeléseit, amelyet nem tudott megtenni. Az Alkotmánybíróság ismét az alapjogvédelemre hivatkozva kimondta, hogy az állam beavatkozhat a felek viszonyába, mert a kezességi szerződés súlyosan hátrányos a gyengébbik szerződő fél számára. Ez sérti a polgári jog jóhiszeműség és tisztesség, valamint a jóerkölcs alapelvét. Ezekon a generálklauzulákon keresztül hatol be az alkotmányjog a magánjog rendszerébe, biztosítva az Alaptörvényben lefektetett privátautonómiához való jogot és a szociális állam védelmét.¹²

A Kündigungsschutz-ügy a kisebb jelentőségű szerződések esetében fennálló felmondási védelem jogszabályi hiányosságait vetette fel. Egy törvénymódosítás ugyanis a kislétszámú vállalkozásokat és a kisebb közigazgatási szerveket kizárta a foglalkoztatás védelméről szóló törvény hatálya alól. Az Alkotmánybíróság véleménye értelmében ekkor megint az állam intézményvédelmi kötelezettsége áll fenn: a munkavállaló alkotmányban foglalt jogainak érvényesülését a bíróságnak a polgári jogi generálklauzulák értelmezésével szükséges biztosítania.

A három jogeset kapcsán elmondhatjuk, hogy az alkotmányos rendelkezéseknek a magánjogi jogviszonyokban betöltött szerepe az állam intézményvédelmi kötelezettségén és a generálklauzulákon való átsugárzáson keresztül mutatkozik meg. Míg az utóbbi elgondolás, vagyis az Ausstrahlungswirkung a kiindulópontnak számító Lüth-ügyben klasszikusan jelenik meg, addig az intézményvédelmi kötelezettséget a bemutatott, a jogfejlődésben mérföldkövekként megjelenő három jogeset eredményeképp mondta ki a Szövetségi Alkotmánybíróság.¹³

5. Futballórület – egy stadion-kitiltási ügy nyomában

Az eset¹⁴ szerint az MSV Duisburg és az FC Bayern München csapata között lejátszott mérkőzés után a két tábor szurkolóinak egy része, az „ultrák” összetűzésbe keveredtek egymással, amelynek következtében a rendőrség több személyt is őrizetbe vett. A rendőrség tájékoztatására ezekre a személyekre vonatkozóan a Meidericher Sportegyesület országos stadiontilalmat rendelt el. A tilalom értelmében a kitiltott személyek nem látogathatták a focimeccseket, legyen szó a Nationalelf vagy a Bundesliga csapatainak mérkőzéseiről Németország egész területét illetően. Az egyik kitiltott, akkor 16 éves személy panaszt nyújtott be a döntés ellen, arra hivatkozva, hogy a rendelkezés sérti a társadalmi életben való részvételhez való jogát. A sportegyesület a stadionjában irányadó házirendben foglalt rendelkezésekre hivatkozott, amelyet a jegy megvásárlásával és a stadionba történő belépéssel

¹¹ Gárdos-Orosz i. m. (5. lj.) 57.

¹² Uo. 58.

¹³ Uo. 59.

¹⁴ Beschluss vom 11. April 2018 - 1 BvR 3080/09.

a szurkoló elfogad. A házirend rendelkezéseit a panaszos megsértette, a közrend megbontásával szabálysértést követett el. Az ügyészség a büntetőeljárást az eset jelentéktelensége miatt megszüntette, azonban az ügy aktái alapján a sportegyesület a panaszos meghallgatása nélkül továbbra is fenntartotta a stadiontilalmat. A szurkoló keresetében azt kérte, hogy legalább az országos tilalmat oldják fel, és az csak a duisburgi stadionra korlátozódjon. A bíróság azzal érvelt, hogy a futballegyesületeknek tulajdonhoz való joga és harmadik személyek – vagyis a békés szurkolók – jogos érdekének védelme megalapozza azt, hogy alapos gyanú esetén is kitiltást rendeljenek el, és az országosan egységes szabályozás okán ezt Németország teljes területére kiterjesszék.

A Szövetségi Bíróság kimondta, hogy az Alaptörvényben foglalt szerződési szabadság értelmében térítési díj ellenében, a jegy megvásárlásával bárki számára lehetővé válik az, hogy a stadionba belépjen. A sportklubok a szurkolók alapvető jogainak tiszteletben tartásával dönthetnek afelől, hogy valakitől megtagadják a belépés lehetőségét. A bíróság értelmezésében az alapvető jogok ugyanis közvetve kihatnak a polgári jogra is, ezért szükséges azok figyelembevétele egy magánfelek közötti szerződés esetében is. Érvelésében az Alaptörvény következő rendelkezéseire hivatkozik: az általános személyiségi jog védelmére és az egyenlő bánásmód elvére. A szerződési szabadság és az alapvető jogok mérlegelése során az objektív tényekre tekintettel szükséges dönteni, csupán szubjektív félelmek – a szurkoló későbbi mérkőzéseken is potenciálisan a közrend megbontásába keveredhet – nem szolgálhatnak a kitiltás alapjául. A fellebbviteli bíróság azonban megállapította, hogy a sportegyesület azon feltételezése, miszerint a keresetet benyújtó személy jövőbeni zavargások kockázatát hordozza magában, megalapozott. A stadiontilalomnak csak akkor lehet jelentős megelőző hatása, ha olyan látogatókra is kiszabható, akiket nem ítélték el bűncselekmény miatt, de korábbi magatartásuk aggodalomra ad okot, hogy későbbi mérkőzéseken a közbiztonságot magatartásukkal veszélyeztetnék. Bár a kitiltott szurkoló panasza nem járt sikerrel, a stadionkitiltási esetekre vonatkozóan a bíróság komolyan foglalkozott az ügygel. Mindenképp üdvözlendő az a tény, hogy a horizontális hatály gondolata tényleges szerepet kapott a jogeset vizsgálatakor.

6. Újfajta kihívások – útkeresés a digitalizáció világában

A Szövetségi Alkotmánybíróság stadionkitiltásokra vonatkozó döntése más olyan helyzetekre is vonatkoztatható, amikor egy magánszervezet – a futballklubhoz hasonlóan – monopól helyzetéből vagy strukturális erőfölényéből fakadóan szolgáltatásainak igénybevételéből kizár. Ilyen eset például az, amikor a sportklubok egyes médiaszolgáltatók képviselőit kizárják sajtótájékoztatóikról, mert azok kritikusan nyilatkoztak a klubról.

Az ítélet egyik legaktuálisabb következménye abban ragadható meg, hogy a döntés akár a közösségi média oldalakon való részvételre is kiterjeszthető lenne. A Facebook felületét illetően ugyanis nem egy olyan eset fordult elő, hogy bizonyos felhasználókat letiltottak. A következőkben a horizontális hatály és a digitális tartalmak megjelenítésének korlátait vesszük górcső alá.

A kérdéskört kettő, nemrég meghozott döntés alapján fogjuk megvizsgálni. A Szövetségi Bíróság 2021. július 29-én hozott ítéletei¹⁵ az első legfelső bírósági határozatok arról, hogy a

¹⁵ III ZR 179/20 és III ZR 192/20.

közösségi média felületek hogyan kezeljék a felhasználók által létrehozott tartalmakat platformjaikon.

A platformszolgáltatók általános szerződési feltételek alkalmazásával szabják meg a felhasználók által közzétett tartalmak elérhetőségét. A felületek üzemeltetői általi tartalomszabályozás jogi lehetőségeinek és korlátainak meghatározása ebből kifolyólag mindenképp szükséges. A Facebook, mint egy magánvállalat által üzemeltetett platform, maga határozza meg „házi szabályait”. A felhasználói oldalon azonban megjelenik a véleménynyilvánítás szabadságának alapvető joga, amelynek érvényesülése „beeszól” az üzemeltető és a felhasználó közötti szerződéses kapcsolatba. A bíróság döntéseiben a Facebook közösségi szabványaiban megjelenő kitételek helytállóságát vizsgálta, figyelembe véve azt, hogy azok milyen hatással vannak a felhasználók véleménynyilvánítási szabadságára, illetve a platform szempontjából a szakma gyakorlásának szabadságára. A közvetett horizontális hatály érvényesülése tekintetében a bíróság kimondta, hogy a Facebookot közvetetten kötik az alapvető jogok.

A Szövetségi Alkotmánybíróság az alapjogok közvetett hatásának terjedelmét az adott eset körülményeitől teszi függővé. Különösen „a helyzetek elkerülhetetlensége, a szembenálló felek közötti egyensúlyhiány, bizonyos szolgáltatások társadalmi jelentősége vagy az egyik oldal társadalmi ereje játszik döntő szerepet.”¹⁶ Az ütköző alapjogok gyakorlati összhangjának megállapítása során a Szövetségi Bíróság először egy feltűnően nagyvonalú kijelentésre jutott: a Facebook jogosult felhasználoitól bizonyos, a büntetőjogi követelményeken túlmutató kommunikációs szabványok betartását megkövetelni. Ezzel szemben számos felsőbb területi bíróság korábban azzal érvelt, hogy az ellentétes alapvető jogok megkövetelt egyensúlyával összeegyeztethetetlen lenne, ha a szolgáltatók a véleménynyilvánítás szabadsága alá tartozó hozzászólásokat is törölnék, hivatkozva saját házirendjükre. A szigorú anyagi normáktól való eltérést azonban az eljárási követelmények szigorítása követi: a Szövetségi Bíróság szükségesnek tartja, hogy „az alperes a szerződési feltételeiben vállalja, hogy az érintett felhasználót legalább utólagosan tájékoztatja a hozzászólás törléséről és felhasználói fiókjának tervezett zárolásáról, ennek okáról, továbbá tájékoztatja és lehetőséget biztosít számára panaszt tenni, amit új döntés követ.”¹⁷

A Facebook közösségi szabványai azonban nem feleltek meg ezeknek a követelményeknek.

A Szövetségi Bíróság láthatóan szorosan követi a Szövetségi Alkotmánybíróság stadionkitiltási határozatát. Ha a jogi személyek saját maguk alakíthatják ki házirendjüket, akkor az alapjogok sugárzó hatása abban rejlik, hogy megakadályozza a platformok által meghatározott feltételek önkényes kezelését. A magánjogi szankciók alkalmazásához ezért objektív ok szükséges, ami csak a tények átfogó tisztázásával azonosítható, amely alapvetően az érintettek előzetes meghallgatásán alapszik.¹⁸

A döntés nyomán tehát hangsúlyozandó a szabad és demokratikus véleményformálási folyamatban való hatékony részvétel fontossága. Ebből következik a véleménynyilvánítás szabadságának alkotmányjogi védelme, ami arra kötelezi a közösségi média felületeket, hogy esetleges szankciós döntéseit gondosan mérlegelje, előkészítse és meg is indokolja. A közösségi hálózatok üzemeltetői kötelesek nyilvánosságra hozni alapvető hozzáférési,

¹⁶ BVerfGE 148, 267 [280 f. Rn. 30].

¹⁷ III ZR 192/20, 97.

¹⁸ BVerfGE 148, 267 [286 f. Rn. 46].

kiválasztási és megjelenítési kritériumaikat, ugyanakkor tilos ezektől a kritériumoktól az újságírói-szerkesztői profilok tekintetében módszeresen eltérni, és ezzel a médiaszolgáltatókat önkényesen előnyben részesíteni vagy éppen ellenkezőleg, hátrányos helyzetbe hozni.

Az eddig meghozott ítéletek fényében következtetésként levonható, hogy a szabályozás szintjét és azokat a szabályozási eszközöket, amelyek eddig is a jogalkalmazók rendelkezésére álltak, kell a digitális valósághoz igazítani. A közösségi oldalakra vonatkozó szabályozás ezért továbbra is két pilléren fog alapulni: egy polgári jogi pilléren, amely az alapjogok közvetett horizontális hatályán keresztül biztosítja az egyenlőséget a véleményformálásban; és egy törvényi pilléren, amely kivédi a közösségi hálózatok diszfunkcionális befolyását, és garantálja a vélemények sokszínűségét az interneten.¹⁹

7. Záró gondolatok

A Lüth-ügytől elindulva a XX. század második felében mérőköveknek számító jogeseteken át a mai kor szabályozási kihívását jelentő közösségi média platformokhoz köthető példákig mutattam be az alapjogok magánjogi jogviszonyokban érvényesülő hatásának fejlődési útját Németország jogrendszerében. Az Alaptörvény alapvető rendelkezései, mint a jogrendszer egészét átszövő normák, véleményem szerint nem hagyhatók figyelmen kívül a tisztán magánjogi viszonyokban sem. A közvetett horizontális hatály és az átsugárzó hatás, valamint az egyes jogesetek tekintetében levezetett érvelések következetes használatának köszönhetően a „jogi építkezés” egy szépen formálódó egészet ad ki. Úgy látom, hogy a digitális világ speciális voltából fakadó különleges problémák okoztak némi megtorpanást, de a tavalyi évben kiadott bírósági döntések ezen a téren is előremutatók: a közvetett horizontális hatály címzettjeként a közösségi média platformok ugyanúgy megjelennek, „csupán” az eddig alkalmazott jogi eszközök adaptálása szükséges. Véleményem szerint ennek kiformalódását a következetes jogalkalmazói gyakorlat elő fogja segíteni.

Felhasznált irodalom

Buza László: A közjog és a magánjog fogalmi elhatárolásának kérdése. Az erdélyi Múzeum-egyesület jog-, közgazdaság-és társadalomtudományi szakosztályának 1943. február 10-i ülésén elhangzott előadása, hozzászólásokkal. In Vitéz Moór Gyula: *Az állam joga és a magánosok joga. Reflexiók Dr. Buza László előadásához*. Kolozsvár, 1943. 3–19.

Ferreau, Frederik: *Eine Kommunikationsordnung für Soziale Netzwerke: Zur mittelbaren Drittwirkung von Grundrechten gemäß den Facebook-Entscheidungen des Bundesgerichtshofs*. VerfBlog, 2021/8/04.

Gárdos-Orosz Fruzsina: *Alkotmányos polgári jog? Az alapvető jogok alkalmazása a magánjogi jogvitákban*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus, 2011.

Ganten, Ted Oliver: *Die Drittwirkung der Grundfreiheiten*. Berlin, Duncker & Humblot, 2000.

Gulyás Attila – Kurunczi Gábor: *Alkotmányjogi alapismeretek*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.

¹⁹ Frederik Ferreau: *Eine Kommunikationsordnung für Soziale Netzwerke: Zur mittelbaren Drittwirkung von Grundrechten gemäß den Facebook-Entscheidungen des Bundesgerichtshofs*. VerfBlog, 2021/8/04 <https://verfassungsblog.de/bgh-drittwirkung-fb/> (letöltés ideje: 2022.03.12.).

**Az EJEB gyakorlata magánjogi jogviszonyok tekintetében:
A közszereplők magánélethez való jogának megsértésével kapcsolatos ügyek**

1. Bevezetés

A magánélethez való jog meghatározása többértékes feladat, mivel a definíció jelentéstartalma folyamatosan változik az egyén és a közösség közötti kapcsolati viszony változékonysága miatt. A *right to privacy*² megjelenése óta a legtöbb jogrendszer védendő értéknek tartja az egyén magánéletét.³ A magánélethez való jog védelmének tartalmi elemei közé tartozik a személyes szabadság, a magánlakás, a jóhírnév, a magántitok és a személyes adatok védelméhez való jog, valamint a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog.⁴ A közszereplők magánéletének megsértése kapcsán általában a jóhírnévhez, a személyes adatok védelméhez és a képmáshoz való jog kérdését kell megvizsgálni, valamint ezen jogok ütközését érdemes az azonos szinten védett, szólásszabadsággal és a véleménynyilvánítás szabadságával összehasonlítani.⁵

Az európai jogrendszerekben a közéleti szereplőnek alacsonyabb a védelmi szintje⁶, mint a hétköznapi embereknek, emiatt e személynek a magánélethez való jogát szűkíti a társadalmi szerepvállalás, de nem zárja ki a személyiségi jogának megsértésével kapcsolatos igényérvényesítését. A közszereplő fogalmának értelmezése nyitott, mivel a közéleti szereplők nem alkotnak egy homogén csoportot. Ezen természetes személyek akaratlanul (például születésüknél fogva) vagy saját döntésük által is közszereplőkké válhatnak, emiatt az egyes közszereplők megítélése is összetettebb feladat, amihez hozzájárul annak a kérdésnek a vizsgálata, hogy az adott közszereplő részt vesz-e a társadalmi döntéshozatali folyamatokban vagy szerepvállalása által van-e jelen a társadalom tagjainak véleményének formálásában. A törvény által legitimált fogalom meghatározás szerint⁷ a közszereplő az a személy, aki közhatalmat gyakorol, gyakorolt vagy közhatalom gyakorlásával járó tisztségre jelölték, illetve aki a politikai közvéleményt feladatszerűen alakítja vagy alakította. Másik jogszabály rendelkezése szerint⁸ a közszereplőn belül is elkülöníthetjük a kiemelt közszereplő fogalmát, amelyet azon természetes személyre értjük, aki fontos közfeladatot lát el vagy az ügyfél-átvilágítási intézkedések elvégzését megelőző egy éven belül fontos közfeladatot látott el. A kiemelt közszereplőkre vonatkozó rendelkezéseket a közeli hozzátartozójára és a

¹ Harmadéves államtudományi szakos hallgató.

² A fogalom megjelenése az adott szakirodalom megjelenéséhez köthető. Samuel D. Warren – Louis D. Brandeis: *The Right to Privacy. Harvard Law Review*, 4. (1890), 5. 193–220.

³ Menyhárd Attila: A magánélethez való jog elméleti alapjai, *In Medias Res*, (2014), 2. 384–406.

⁴ Barzó Tímea: A közéleti szereplők és a magánélethez fűződő jog. In Kékesi Tamás (szerk.): *Multiscience XXXII. Multiscience XXXII. MicroCAD International Multidisciplinary Scientific Conference*, Miskolc, Miskolci Egyetem 2018, 1–9.

⁵ Barzó i. m. (4. l.) 3.

⁶ Koltay András: *A közügyek vitáinak szabadsága és a személyiségi jogok védelme*. Budapest, Pázmány Law Working Papers, 2019. 4.

⁷ Az elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára létrehozásáról szóló 2003. évi III. törvény 1. § 13. pontja.

⁸ A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény 4. § (2) bek.

közszereplővel közeli kapcsolatban álló személyre is alkalmazni kell.⁹ Azt a kérdést, hogy a személy közéleti szereplőnek tekinthető-e, nem általában az adott személy pozíciója, hivatali beosztása, közéleti státusza vagy bármely okból fennálló szélesebb körű ismertsége, hanem a jogi megítélés szempontjából releváns, konkrét élethelyzet alapján kell megítélni.¹⁰ Ilyen „élethelyzetek”, az Emberi Jogok Európai Bíróságán (EJEB) megjelenő ügyek vizsgálata mentén kívántam a következő kérdésekre választ találni a kutatásom során:

- Hol a határ a magánérdek és a közérdek között?
- Meghatározott-e az EJEB gyakorlata az ilyen típusú ügyekben?
- Miben változott az EJEB gyakorlata az elmúlt 20 évben?

Ezen kérdésekre kerestem a választ a kutatásom során, értelmezve a kérdések sarkalatos pontjait. Emellett megvizsgáltam az EJEB gyakorlatát, amely az európai jogrendszerek számára referenciaként szolgál, valamint a közszereplők magánjogi védelemének problémakörét jártam körül a vizsgálatom során.

2. Közéleti szereplők személyiségvédelme

A közéleti szereplők speciális személyiségvédelemmel rendelkeznek, viszont általános szempontrendszer nincs lefektetve a közszereplő személyiségi jogvédelmére vagy annak megsértésével szembeni szankciók meghatározására. Az EJEB gyakorlata¹¹ alapján viszont megállapíthatjuk, hogy öt tényezőt szoktak a közszereplők személyiségi jogának sajtóorgánumok megsértése általi ügyek vizsgálata során figyelembe venni:

1. az adott személy közismertségének a fokát;
2. azt, hogy közügyek vitatásával összefüggésben készült a fénykép;
3. a sajtóorgánumok általi közlés tárgyát;
4. a közszereplő magatartását a sajtóval;
5. a fényképek készítésének, az információ megszerzésének a körülményeit, vagyis lényeges, hogy az érintett személy beleegyezett-e a kép készítésébe.

A magánélethez való jog és a véleménynyilvánításhoz való jog egyensúlyának megbomlása a közszereplő helyzetének vizsgálata kapcsán kiemelt jelentőségű. Ez az „egyensúlyi-probléma” abból adódhat, hogy a sajtó véleménynyilvánítási jogkörét nem szabad szűkíteni, viszont egy közszereplő szereplésekor fénykép vagy videófelvétel készítésénél nem kell a jogalany külön véleményét kérni. Ezen jogok összeütköztetésére kerülhet sor a közszereplők eseteinek vizsgálata kapcsán és emiatt újabb és újabb jogi kérdések merülhetnek fel, amelyeket a jogalkotó még nem szabályozott.¹²

Az ügyek vizsgálata előtt tisztázni érdemes, hogy az EJEB az európai bíróságok legvégső fórumaként nyújt jogorvoslati lehetőséget az egyezmény által biztosított jogában sérelmet szenvedett személyeknek, ebből következik, hogy ritka kivételektől eltekintve az esetek többsége a nemzeti bírósági jogorvoslati lehetőségek kimerítését követően kerül az Emberi Jogok Európai Bírósága elé. A kivételek közé tartoznak azok az esetek, amikor a jogsérelem bekövetkezése már a jogszabály közvetlen alkalmazása révén megvalósulhat.¹³ Viszont a

⁹ Barzó i. m. (4. lj.) 1–9.

¹⁰ Barzó i. m. (4 lj.) 3.

¹¹ Von Hannover v. Germany, no. 59320/00, 2004. június 24-i ítélet.

¹² Koltay i. m. (6. lj.) 21.

¹³ Menyhárd i. m. (3. lj.) 16.

kutatásom során olyan ügyeket elemeztem, amelyek a hazai bíróságok jogorvoslati lehetőségeit kimerítve kerültek az európai ítélőszék elé.

3. Caroline von Hannover-ügy

A német joggyakorlatban sarkalatos pontként tárgyalják a magánélet védelmét¹⁴ a sajtóorgánumokkal szemben indított bírósági perekben, illetve a személy nevének és a képmásának kereskedelmi értékével kapcsolatos visszaéléseket, amelyeket a német jogirodalom az általános személyiségi jogként kezelve szankcionál. Az 1990-es évek elejétől a német bíróságon több ügyet tárgyaltak Caroline von Hannover és a családja magánéletéről készült fényképeknek a Bunte, a Freizeit Revue és a Neue Post című lapokban való jogtalan megjelentetéséről. Miután Caroline von Hannover keresetét a német bíróságok elutasították, a felperes az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordult.

A bírósági ítéletek közül a legnagyobb visszhanggal bíró¹⁵ 2004. június 24-i ítélet volt a Von Hannover kontra Németország ügyek¹⁶ közül, amelyben az EJEB úgy ítélte meg, hogy a bírósági határozatok sértették a kérelmező magánéletét, és ebben az esetben megszegték az Egyezmény 8. cikkét. Az EJEB több döntésében is foglalkozott az Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikkének és a 10. cikkének¹⁷ az összeütközésével. A személyhez fűződő jog és a jóhírnévhez való jog¹⁸ ebben az esetben kiemelt jelentőségű, mivel a közszereplő nem a közszereplés igényével lépett fel, hanem magánszemélyként, nem közterületen tartózkodva, titokban készült róla a felvétel. Az EJEB az ügy kapcsán nehezen értett egyet a német bírósági határozatban megfogalmazott értelmezéssel, a határozatban „jelenkori társadalmi eseménynek” titulálták Rainer herceg betegségét, ez a definíció a Bíróság szerint nem összeegyeztethető a személyi jogsértés kérdéskörével.

Caroline von Hannover EJEB elé kerülő másik ügyének¹⁹ a tárgyát a hercegnőről és a családjáról készült három cikk és az azokban megjelenő képek képezték. Az első kép a kérelmező Caroline von Hannover monacói hercegnőt és édesapját, Rainer herceget ábrázolta²⁰, amint egymásba karolva sétálnak, és a cikk fő témája a herceg egészségügyi állapota és betegsége volt. A második és harmadik cikk kizárólag a hercegi család üdüléséről szólt, és a fényképek is ebben a témában készültek.

Az 1999. december 15-én hozott német alkotmánybírósági döntés alapján a közszereplő köteles eltűnni a köztéren készített fotók publikálását, ahol „magánemberként” jelenik meg. Az EJEB ezen döntésre is hivatkozva, a szövetségi bírósággal egyetértve kimondta, hogy a család üdülésével kapcsolatos két cikk és az azokhoz kapcsolódó fotók semmilyen formában nem járultak hozzá a közügyek nyilvános vitájához. A társadalom érdeklődése nem tekinthető közügynek. A német alkotmánybíróság ebben az esetben több körülményt értékelt (például,

¹⁴ Bieber Ivóna: von Hannover Németország elleni ügye. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből. *Fundamentum*, (2012), 3. 115–123.

¹⁵ Von Hannover v. Germany.

¹⁶ Von Hannover v. Germany.

¹⁷ Emberi Jogok Európai Egyezménye 8. cikk (Magán- és családi élet tiszteletben tartásához való jog) és 10. cikk (Gondolat-, vallás- és lelkiismereti szabadság), Róma, 1950.

¹⁸ Bieber i. m. (9. l.) 118.

¹⁹ Von Hannover v. Germany (No. 2), no. 40660/08 és 60641/08, 2012. február 7-i ítélet.

²⁰ Bieber i. m. (9. l.) 118.

hogy nem elhagyatott helyen készültek a képek), aminek konklúziójaként megállapítható, hogy a cikkek nem a közélettel függtek össze.

Más a helyzet azzal a cikkel, ami a herceg egészségügyi állapotával foglalkozott. Ebben olyan információkat közöltek, ami közérdeklődésre tarthat számot az uralkodó hivatalos szerepéből adódóan. Az üdülésről készült képekkel ellentétben, ebben az esetben a személyiségi jogok háttérbe szorultak a sajtó véleménynyilvánítási jogához és a nyilvánosság információhoz való jogához képest.

Az EJEB egyértelműen a magánélethez való jog megsértését állapította meg, ugyanis semmilyen közérdekű funkciót nem látnak el ezen fényképek, mivel a felperes semmilyen hivatalos funkciót nem látott el a fénykép készítésekor. Emellett a bíróság azt is megállapította, hogy a társadalomnak a közéleti szereplőkkel kapcsolatos információhoz való joga elsősorban annak kapcsán merül fel, hogy az adott szereplő milyen tevékenységben lett ábrázolva a felvétel/képmás készítésekor, ennek a státuszának a megállapítása pedig kérdéses ezen ügy vizsgálatánál. Az EJEB azt is megállapította²¹, hogy a személyiségfejlődés szempontjából alapvető jelentőségű a magánélet védelme, mindenki, beleértve a közszereplőket is, rendelkeznek azzal az alapvető joggal, hogy a magánéletük védve legyen és ezen alapjog megsértése esetén jogosan érvényesíthetik hazai, illetve nemzetközi bíróságon is azt az igényüket, hogy a velük szemben elkövetett jogsértés orvosolva legyen.

4. Rubio Dosamantes kontra Spanyolország²²

2005 áprilisában Rubio Dosamantes popénekesnő magánéletét három televíziós műsorban tárgyalták ki. Ebben nem az énekes karrierjéről volt szó, hanem a magánéletéről, olyan intimszférába tartozó témákról, mint a szexuális irányultsága. A műsor leadása után Rubio Dosamantes polgári eljárást indított a spanyol bíróságon a televíziós műsor műsorvezetői, szerkesztői, valamint a műsorszolgáltatók ellen, mivel megsértették a magánélethez és a jóhírnévhez való jogát. Az első fokon eljáró madridi bíróság elutasította Dosamantes keresetét, majd ezután másodfokon is elutasították a felperes beadványát. Dosamantes többször fellebbezett, a spanyol Legfelsőbb Bíróságig és az Alkotmánybíróságig jutott az ügy, de a nemzeti bíróságok mind-mind elutasították a felperes kérelmét. Ezután fordult a közszereplő az Emberi Jogok Európai Bíróságához.

Rubio Dosamantes esete azért komplexebb az EJEB ügyei között, mivel a rádió vagy televízió felvételnél a felvett személynek elegendő a ráutaló magatartása, hogy hozzájáruljon a felvétel készítéséhez. Ha a felvett televíziós/rádiós műsor sugárzása nem egyidejűleg történik, hanem a felvétel megvágása, szerkesztése után kerül adásba, akkor ennek az ismeretében kell hozzájárulnia a közvetítéshez a közszereplőnek. Ebben az esetben Dosamentesről kép- és hangfelvétel nem készült, viszont a személyét tárgyalták ki negatív módon egy televíziós műsorban. Dosamantes képmását és a róla készült videófelvételt is megjelentettek a televíziós műsorban a magánéletének a kitérgetése során. Viszont ezen képmások felhasználása szintén engedélyköteles, vagyis a felvétel készítője, a megszerzője és az ábrázolt személy közötti kapcsolat kontextusa a meghatározó az eset véleményezése kapcsán.

²¹ Bieber i. m. (9. l.j.) 118.

²² Dosamantes v. Spain, no. 20996/10, 2017. február 21-ei ítélet.

2017. február 21-én hozott ítéletet az EJEB a magánélethez való jogának és a véleménynyilvánítás szabadságának a vizsgálata során a Rubio Dosamantes kontra Spanyolország ügyben. Az EJEB az ügyben hozott határozatában kiemelte a magánélet fogalmának tág értelmezését, ugyanis e definíció több „elemet” foglal magában. Többek között egy személy identitására, például nevére, imázsára, családi állapotára is utal. A fényképek közzététele, illetve a jelen esetben, a kizárólag intim témákkal foglalkozó interjúk sugárzása sértheti a személy magánélethez való alapvető jogát, még akkor is, ha a személy közszereplő. Annak megállapítása céljából, hogy a spanyol bíróságok megfelelő egyensúlyt alkalmaztak-e a magánélet tiszteletben tartásához való jogának és a véleménynyilvánítás szabadságának ütközése kapcsán, a Bíróság megvizsgálta az általa már korábban megfogalmazott kritériumokat, visszanyúlva a korábbi ítélkezési gyakorlatához.²³ Összességében az EJEB a határozatában megállapította, hogy a spanyol bíróságok megsértették a kérelmező magánélethez való jogát, vagyis a hazai bíróságok határozatával ellentétes véleményt fogalmazott meg. A Bíróság a határozatában megállapította, hogy az egyén magánéletét érintő műsorok tartalmának, formájának és következményeinek a gondossági kötelezettségei a műsorszolgáltatót terheli, ezért köteles figyelembe venni minden részletet, mielőtt terjesztésre kerül az adott felvétel. A magán- és családi élet bizonyos részletei különösen gondos védelmet érdemelnek, a véletlenszerű megjegyzések sem tekinthetők ártalmatlannak. Az Emberi Jogok Európai Bírósága ilyen esetek megítélése kapcsán azt az álláspontot képviseli, hogy az egyensúly megteremtése érdekében a nyilvánosság számára jogos érdeket jelentő információ és az adott személy jóhírneve és magánélethez való jogának védelme között korreláció²⁴ legyen.

5. Következtetések

Összefoglalva kijelenthetem, hogy az EJEB bírósági határozatai egyes esetekben eltérnek²⁵ a hazai bíróságok döntéseitől. A Caroline von Hannover-ügy kimenetele rámutat arra, hogy az EJEB ítélete nyomán megváltozhat a nemzeti bíróságok gyakorlata, ennek oka annak a joggyakorlatból kiszűrhető megállapítás belátása, hogy ha a nemzeti bíróság nem változtat a gyakorlatán, akkor az államnak kártérítéseket kell kifizetnie a sérelmet szenvedett felek részére.

A magánérdek és a közérdek közötti határvonal²⁶ nem pontosan meghatározható a közszereplők esetében, ugyanis esettől és helyzettől függ, hogy miképpen tudja az adott bíróság szétválasztani a személy közszereplőként és magánemberként való megjelenését. Viszont a „jelenkori társadalmi esemény” befolyásoló tényező a vizsgálat során. Konklúzióként megállapíthatjuk, hogy az egyes bírósági döntések vizsgálata kiemelt jelentőségű a döntési mechanizmus és a határozatok értékelése miatt. A fentiekben meghatározott kutatási kérdéseimre azt a választ kaptam, hogy az EJEB ezen ügyek tekintetében a hazai bírósággal ellentétesen döntött, és habár az EJEB a nemzeti bírósági határozatot nem semmisítheti meg, valamint nem helyezheti hatályon kívül, azonban az egyezményesítés megállapításában döntő jellegű az ítélete.

²³ Von Hannover v. Germany.

²⁴ Barzó Tímea: A képmás és a hangfelvétel védelméről dióhéjban. In Boóc Ádám et alii (szerk.): *Studia in Honorem Ferenc Fábrián*. Budapest, Patrocinium, 2019. 45–56.

²⁵ Szeghalmi Veronika: *A képmás polgári jogi védelme és a hazai szabályozás alapvonalainak áttekintése európai példákön át*. Budapest, MTMI, 2014. 53–54.

²⁶ Tattay Levente: *A közszereplők személyiségi jogai*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2007. 19.

Felhasznált irodalom

Barzó Tímea: A képmás és a hangfelvétel védelméről dióhéjban. In Boóc Ádám et alii (szerk.): *Studia in Honorem Ferenc Fábrián*, Budapest, Patrocinium, 2019. 45-56.

Barzó Tímea: A közéleti szereplők és a magánélethez fűződő jog. In Kékesi Tamás (szerk.) *Multiscience XXXII. Multiscience XXXII. MicroCAD International Multidisciplinary Scientific Conference, 5-6 September*, Miskolc, Miskolci Egyetem 2018, 1–9.

Bieber Ivóna: von Hannover Németország elleni ügye. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának Ítéleteiből. *Fundamentum*, (2012), 3. 115-123.

Brandeis, Louis D. – Warren, Samuel D.: The right to privacy. *Harvard Law Review*, 4. (1890), 5. 193–220.

Koltay András: *A közügyek vitáinak szabadsága és a személyiségi jogok védelme*. Budapest, Pázmány Law Working Papers, 2019.

Menyhárd Attila: A magánélethez való jog elméleti alapjai. *In Medias Res*, (2014), 2. 384-406.

Szeghalmi Veronika: *A képmás polgári jogi védelme és a hazai szabályozás alapvonalainak áttekintése európai példákon át*. Budapest, MTMI, 2014.

Tattay Levente: *A közszereplők személyiségi jogai*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2007.

**Az Alkotmánybíróság gyakorlata a magánjogi jogviszonyokat érintő ügyekben –
középpontban a személyiségi jogok**

1. Bevezetés

Az Alkotmánybíróság gyakorlatának vizsgálata a magánjogi jogviszonyokat érintő ügyekben egy rendkívül sokrétű terület. Ezen kérdéskörhöz kapcsolódóan górcső alá kell vonni különféle alapfogalmakat, mint például az alapvető jogok horizontális hatályát, valamint a valódi alkotmányjogi panasz intézményét is. Ez utóbbi képezi a kutatás fókuszát, ugyanis az Alkotmánybíróság gyakorlata a magánjogi jogviszonyokat érintő ügyekben annyira sokszínű és szerteágazó, hogy érdemes a vizsgálódást egy minél szűkebb és konkrétabb területre – a személyiségi jogok területére – leszűkíteni. Az elméleti alapok és hátterek ismertetése után a vizsgálódás gyakorlati aspektusának részeként egyes releváns, a témához kapcsolódó alkotmánybírósági határozatok elemzésére is sor fog majd kerülni.

2. Az alapvető jogok horizontális hatálya

A horizontális hatály kérdése egy nagyon megosztó, vitatott kérdés a magyar jogirodalomban. Olyan kérdéskörök merülnek fel ehhez kapcsolódóan, mint például az, hogy a magánszemélyek jogviszonyaiban mikor tudnak a lehető leghatékonyabban érvényesülni az alapvető jogok, valamint az is, hogy az alapjogok a magánszemélyek közötti viszonyokat befolyásolják-e.² „Valamely Alaptörvénybe foglalt jog horizontális hatálya azt jelenti, hogy arra magánjogi jogviszonyban is hivatkozni lehet.”³ – így hangzik a horizontális hatály fogalma Gárdos-Orosz Fruzsina és Bedő Renáta meghatározásában. Mivel kutatásunk középpontjában magánjogi jogviszonyok állnak, nagyon fontos ennek az alapvetésnek a vizsgálata. A horizontális hatálynak közvetett és közvetlen fajtája is van.⁴ Az a lényeges kérdés, hogy az alkotmányjogban kialakított horizontális hatály mint fogalmi koncepció hogyan működik a gyakorlatban, az egyes jogok értelmezése terén a jelenkori alkotmánybírósági gyakorlatban, azaz mennyire kívánja szabályozni az Alkotmánybíróság a magánjogi jogfejlődést az Alaptörvény érvényesítésének feladata körében.

Az Alaptörvény hatálybalépése sok változást hozott a bírói alapjogvédelemben, amelyek befolyásolják a horizontális hatály kérdését is. Az alkotmánybírósági joggyakorlatot vizsgálva megállapítható, hogy a horizontális hatály és az alkotmánykonform értelmezés kérdésében három különösen fontos alkotmánybírósági határozat azonosítható: a 8/2014. (III. 20.) AB határozat, a 34/2014. (XI. 14.) AB határozat és a 3/2015. (II. 2.) AB határozat. Ezekre alaphatározatként hivatkozik az Alkotmánybíróság a későbbi ügyek alkotmányjogi megítélésénél, amelyekben fektette le az Alkotmánybíróság az Alaptörvénnyel összhangban lévő jogértelmezés és a horizontális hatály alapjait.

¹ Ötödéves államtudományi szakos hallgató.

² Bedő Renáta: Az alapjogok érvényesülése magánviszonyokban Magyarországon – Fókuszban a fórumrendszer. *Fundamentum*, (2018), 1. 58–69. 59.

³ Gárdos-Orosz Fruzsina – Bedő Renáta: Az alapvető jogok érvényesítése a magánjogi jogviták során – az újabb alkotmánybírósági gyakorlat (2014-2018). *Alkotmánybírósági Szemle*, (2018) 1. 3–15. 3.

⁴ Uo.

A 8/2014. (III. 20.) AB határozatában ismerte el először az Alkotmánybíróság, hogy az Alaptörvényben foglalt jogok a tételes jog generálklauzuláin keresztül beszivárognak a magánjogba, ugyanis az Alaptörvény és a jogszabályok mindenre nézve kötelezőek, és az Alaptörvény normáinak a jogrendszer egészében kell érvényesülniük. Az Alkotmánybíróság rámutatott arra is, hogy a horizontális hatály kérdése arról a követelményről szól, hogy a bíróság a jogértelmezése és a jogalkalmazása során vegye figyelembe az Alaptörvényben foglaltakat.

A 3/2015. (II. 2.) AB határozat azt mondja ki, hogy az Alaptörvény 28. cikke a bíróságok számára nem lehetőségként, hanem alkotmányos kötelezettségként írja elő, hogy az ítélező tevékenységük során a jogszabályokat az Alaptörvénnyel összhangban értelmezzék. Ennek az érvényesülését pedig a bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatát lehetővé tevő alkotmányjogi panasz is szolgálja.

A német típusú alkotmányjogi panasz bevezetése szükséges ahhoz, hogy az alapvető jogok kielégítően érvényesüljenek a magánjogi jogviták során a bírói gyakorlatban. A német típusú alkotmányjogi panasz egy közvetlenül a bírói döntés ellen igénybe vehető panaszt jelent. A német alkotmánybírósági gyakorlat a panaszokhoz kapcsolódóan majdnem kizárólag a befogadásnál szűri az indítványokat, és amelyeket befogad, annak nagy valószínűséggel már helyt is ad; az érdemi elutasítás a német alkotmánybíróságnál kivételes.⁵

3. Valódi alkotmányjogi panasz

Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (Abtv.) 27. § szerinti panasz, az úgynevezett valódi alkotmányjogi panasz a bírósági ügy érdemében hozott vagy a bírósági eljárást egyébként befejező döntés megsemmisítésére irányul, ha a döntés az indítványozónak az Alaptörvényben biztosított jogát sérti. Kimondta az Alkotmánybíróság, hogy akkor fogja megállapítani egy bírósági döntés alaptörvény-ellenességét, amikor egy alapjogilag releváns ügyben a bíró az alapjogokra nincs tekintettel, illetve jogértelmezése nem áll összhangban az alapjog tartalmával.⁶ A tanulmány során példaként megvizsgált alkotmánybírósági határozatok a valódi alkotmányjogi panasz intézményét is bemutatják majd.

4. Gyakorlati példák alkotmánybírósági határozatokból

A jelen tanulmány tárgyát képező hét alkotmánybírósági határozat közös jellemzője, hogy 2017 és 2021 között születtek, illetve a személyiségi jogok megsértése áll a középpontjukban. Az alábbi táblázatban a vizsgált döntésekhez kapcsolódóan az egyes indítványok lényege, az Alaptörvény hivatkozott rendelkezései az indítványban, valamint az Alkotmánybíróság döntésének lényegi elemei kerülnek bemutatásra a határozatok szövegéből. Azért jelentős a határozatok egyenkénti bemutatása, hogy átfogó képet kapjunk arról, mennyire sokszínű területen figyelhető meg a személyiségi joghoz kapcsolódóan is az Alkotmánybíróság tevékenysége a magánjogi jogviszonyokhoz kapcsolódóan.

⁵ Tóth J. Zoltán: A „valódi” alkotmányjogi panasz használatba vétele: az Abtv. 27. §-a szerinti panasz első két éve az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogtudományi Közlöny*, (2014) 5. 224–228. 228.

⁶ Gulyás Attila – Kurunzi Gábor: *Alkotmányjogi alapismeretek*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 91–92.

1. táblázat: Gyakorlati példák alkotmánybíróági határozatokból
(forrás: saját szerkesztés)

AB határozat száma	Indítvány lényege	Az Alaptörvény hivatkozott rendelkezései az indítványban	Összefoglaló a döntésről
3165/2021. (VI. 30.) AB határozat	sportegyesület és többségi tulajdonos közösen használt címerének egyoldalú megváltoztatása miatt a jó hírnévhez fűződő jog és személyiségi jogoknak a megsértése	VI. cikk (1) bek., XIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	Az Alkotmánybíróság alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és megsemmisítette a Kúria személyiségi jog megsértése tárgyában hozott ítéletét. Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy a Kúria teljes mértékben figyelmen kívül hagyta az ügy alapjogi érintettségét.
7/2021. (II. 19.) AB határozat	egy kiadó a keresztény közösséget sértő módon ábrázolta egy címlapját, amivel az emberi méltósághoz és vallásszabadsághoz való joga is sérült a közösségnek	II. cikk, VII. cikk (1) bek., IX. cikk (4) bek., IX. cikk (5) bek.	Az Alkotmánybíróság elutasította a Kúria vallási közösséghez tartozással összefüggő személyiségi jogok megsértése tárgyában hozott ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítására és megsemmisítésére irányuló alkotmányjogi panaszt. Az Alkotmánybíróság határozatában megállapította, hogy az alapügyben eljáró bíróságok helyesen ismerték fel a közlés célja vizsgálatának jelentőségét.
3210/2020. (VI. 19.) AB határozat	egy országos napilap cikket közölt az indítványozó nevééről, élettársi kapcsolatáról, élettársának nevééről és korábbi munkahelyeiről, ezzel megsértve az indítványozó szerint elsődlegesen a magánélethez való jogát	I. cikk (3) bek., VI. cikk (1) bek.	Az Alkotmánybíróság alaptörvény-ellenesnek nyilvánította és megsemmisítette a Kúria személyiségi jog megsértése tárgyában hozott ítéletét. Az Alkotmánybíróság a felperes nevének hozzájárulása nélküli nyilvánosságra hozatalával összefüggésben arra a következtetésre jutott, hogy a kiemelt jelentőségű ügyben történő tájékoztatás mint a véleménynyilvánítás joga más, az indítványozó magánéletről szóló jogát nem sértő módon, például a név nélkül történő tudósítással is elérhető lett volna, figyelemmel különösen az indítványozó nem közszereplő voltára; a Kúria döntése meghozatala során tehát az alapjogok kíméletes kiegyenlítését nem biztosította.
23/2019. (VII. 18.) AB határozat	az indítványozó médiaszolgáltatót a bíróság sérelemdíj megfizetésére kötelezte és a további jogsértéstől eltiltotta, mert a felperesről képet tett közzé egy büntetőügyben zajló tárgyalásról a híradójában a hozzájárulása nélkül – az indítványozó szerint a döntés sértette a véleménynyilvánításhoz és sajtószabadsághoz való jogot	IX. cikk (1) bek., IX. cikk (2) bek.	Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz eljárásban megsemmisítette a Fővárosi Ítéltábla képmáshoz fűződő jog megsértése tárgyában hozott ítéletét. Az Alkotmánybíróság értelmezésében, ha valamilyen médiatartalommal egy közhatalmat gyakorló személy e minőségében felismerhetővé válik, akkor önmagában a képmás védelme nem alapozza meg a sajtószabadság korlátozását. A „képmásvédelem” csak akkor lehet a sajtószabadság korlátja, ha a képmás közzététele valamilyen alapjog, vagy más alkotmányos érték sérelmét okozza. Főszabály szerint tehát a közhatalmat gyakorló személyek e tevékenységük során túrni kötelesek képmásuk közzétételét.
8/2018. (VII. 5.) AB határozat	az indítványozók – perbeli felperesek – tevékenységével kapcsolatban a perbeli alperes kiadásában megjelent egy cikk; az indítványozók keresetükben kérték annak megállapítását, hogy a perbeli alperes a cikkben leírtakkal megsértette a becsület védelméhez, az emberi méltósághoz fűződő jogait	II. cikk, VI. cikk (1) bek., IX. cikk (4) bek., XXVIII. cikk (2) bek., 28. cikk	Az Alkotmánybíróság hangsúlyozta: ha a sajtócikk egésze összességében valós tájékoztatást nyújt, akkor a cikk egyes mondataiban vagy fordulataiban fellelhető kisebb pontatlanságok, valótlanosságok nem nyújtanak alapot jogi felelősségre vonásra. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint ugyanakkor a szóban forgó szempontokat eltérően kell érvényesíteni egy cikk címének megítélésakor. A sajtócikk címe a személyiségvédelmi fókuszú értékelés során nem képez egy egységet a sajtócikk többi részével. A támadott kúriai döntésben foglalt jogértelmezésnek az a része tehát, amely szerint a cikk címében foglalt valótlanosságot a cikk egészének fényében kell megítélni, nem felel meg az alkotmányossági szempontoknak. Az Alkotmánybíróság ezért a támadott bírói döntést megsemmisítette.
3145/2018. (V. 7.) AB határozat	az indítványozó - perbeli felperes – keresetet terjesztett elő a perbeli alperes ellen, mivel az közösségi oldalán tett bejegyzésével megsértette az indítványozó Ptk.-ban védelmezett emberi méltósághoz és jó hírnévhez való jogát	II. cikk, VI. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (1) bek.	Ahhoz, hogy eldönthető legyen, meddig terjed egy közéleti jellegű vitában az érintett személy túrési kötelezettsége, az Alkotmánybíróság szerint a konkrét körülmények gondos mérlegelése mellett a következő alkotmányos szempontok vizsgálata szükséges: a véleményt kifejező nyilvános közlés közérdekű vitában kifejtett álláspontot tükröz-e, közszereplést érint-e, illetve a közlés tényállítást vagy értékítéletet foglal-e magában. Végül vizsgálandó a nyilvános közlés sérti-e az érintett személy emberi méltóságát vagy jó hírnévét. Az Alkotmánybíróság a jelen ügyben megállapította, hogy a támadott bírói döntések az alkotmányossági szempontokat kifejezésre juttatták, ezért az alkotmányjogi panaszt elutasította.

3313/2017. (XI. 20.) AB határozat	az indítványozóról 2009 augusztusában olyan kép jelent meg a sajtóban, amely véleménye szerint a képmáshoz fűződő személyiségi jogait megsértette; az illusztráció az indítványozót vezető száron és bilincsen ábrázolta.	XXVIII. cikk (1) bek., XXVIII. cikk (2) bek.	Az Alkotmánybíróság döntésében – felhasználva az Emberi Jogok Európai Bírósága esetjogát is – kiemelte: a társadalom széles rétegét érintő büntető ügyről szóló tájékoztatás a sajtószabadság körébe tartozik. Az indítványozóval szemben az előzetes letartóztatásával összefüggésben alkalmaztak fizikai kényszerítő eszközt. Nem állapítható meg, hogy erre azért került volna sor, hogy az indítványozót bűnösnek mutassák be a nyilvánosság előtt. A fentiekben kifejtettek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az indítvánnyal támadott bírói döntés nem alaptörvény-ellenes, ezért az alkotmányjogi panaszt elutasította.
--	---	--	---

5. Összefoglaló a vizsgált határozatokról

Az indítványozók alkotmányjogi panasz formájában a bíróság (Fővárosi Törvényszék, Fővárosi Ítéltábla, Kúria) ítéletének alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését kérték az Alkotmánybíróságtól. Az indítványokban az Alaptörvény Szabadság és Felelősség elnevezésű részéből az Alaptörvény II. cikke, VI. cikk (1) bekezdése, VII. cikk (1) bekezdése, IX. cikk (4) bekezdése, XXVIII. cikk (1) és (2) bekezdése jelenik meg a legtöbbször, mint hivatkozási alap. A lényegi kérdés a legtöbb ügy tekintetében az emberi méltósághoz való joghoz, jó hírnévhez való joghoz, a magánélethez, a magánszférához való joghoz, illetve a véleménynyilvánításhoz való joghoz kapcsolódott. Az Alkotmánybíróságnak kiemelt figyelmet kellett fordítani a szükségesség – arányosság követelményére is. Meg kellett vizsgálni, hogy az adott alapjognak a korlátozása egy másik alapjog érvényesülése miatt arányos volt-e, valamint egyáltalán szükség volt-e a korlátozására. Az Alkotmánybíróság gyakorlatában azt is láthatjuk, hogy vannak olyan ügyek, amik esetében azért semmisítette meg a bírói döntést a testület, mert a bíróságok az ügy alapjogi érintettségét figyelmen kívül hagyták, az alapjogok kíméletes kiegyenlítését nem biztosították, illetve az alkotmányos kereteket és szempontokat nem vették figyelembe. A vizsgált határozatok többségében az Alkotmánybíróság megsemmisítette a bíróság ítéletét. Ezekből az is következik, hogy a bíróságoknak nagyobb hangsúlyt kellene fektetniük az alkotmányos keretek, szempontok érvényesítésére is.

6. Következtetések

Összefoglalóan elmondható az, hogy az Alkotmánybíróság gyakorlatának vizsgálata a magánjogi jogviszonyokat érintő ügyekben egy rendkívül sokrétű terület. A példaként bemutatott alkotmánybírósági határozatokból is kitűnik, hogy ez a sokféleség kiterjed személyiségi jogi ügyekre, bírói döntés megsemmisítése iránti perekre is. A horizontális hatály kérdésköréhez kapcsolódóan megállapítható, hogy a magánszemélyek közötti viszonyokban is erőteljesen megjelennek az alapvető jogok, valamint hatékonyan is tudnak érvényesülni. Az Alkotmánybíróság számos esetben foglalkozik olyan ügyekkel, ahol alapjogi kérdések vetődnek fel polgári jogi viszonyokban.

A tanulmány 2. pontjában már említett horizontális hatályhoz kapcsolódóan látható, hogy az alapjogok jelentősen befolyásolják a magánszemélyek közötti viszonyokat, sok ügyben központi szerepet játszanak. A magánjogi jogviszonyokban az emberi méltósághoz való jognak, valamint a véleménynyilvánításhoz való jognak mint alapjognak több esetben kiemelt szerepe van. Az Alkotmánybíróság gyakorlatából látható, hogy a magánjogi jogfejlődést az Alaptörvény érvényesítésének feladata körében az Alkotmánybíróság szabályozni próbálja. Az Alaptörvény normáinak a jogrendszer egészében, és így a magánjogi jogviszonyokban is érvényesülniük kell. Ráadásul a bíróságok számára az Alaptörvény 28. cikke alkotmányos

kötelezettségként azt írja elő, hogy a jogszabályokat az Alaptörvénnyel összhangban kell értelmezni. Amennyiben ezt nem teszik meg, az alkotmányjogi panasz intézményével érvényesítésre kerülhetnek ennek a rendelkezései. Azonban ahogy több ügyben is látható, a bíróságok nem minden esetben veszik figyelembe az alkotmányos kereteket és rendelkezéseket a jogértelmezés és jogalkalmazás során. Véleményem szerint az Alkotmánybíróság gyakorlata a magánjogi jogviszonyokat érintő ügyekben – kiemelten a személyiségi jogokhoz kapcsolódóan – előremutató.

Felhasznált irodalom

- Bedő Renáta: Az alapjogok érvényesülése magánviszonyokban Magyarországon – Fókuszban a fórumrendszer. *Fundamentum*, (2018), 1. 58–69.
- Gárdos-Orosz Fruzsina – Bedő Renáta: Az alapvető jogok érvényesítése a magánjogi jogviták során – az újabb alkotmánybírósági gyakorlat (2014-2018). *Alkotmánybírósági Szemle*, (2018) 1. 3–15.
- Gulyás Attila – Kurunczi Gábor: *Alkotmányjogi alapismeretek*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.
- Tóth J. Zoltán: A „valódi” alkotmányjogi panasz használatba vétele: az Abtv. 27. §-a szerinti panasz első két éve az Alkotmánybíróság gyakorlatában. *Jogtudományi Közlöny*, (2014) 5. 224–228.

Impresszum

Kiadó: Nemzeti Közszerzői Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Civilisztikai Tanszék

A kiadásért felel: Dr. Deli Gergely rektor

Cím: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.

Postacím: 1441 Budapest, Pf. 60.

E-mail: asztalos.zsofia.agnes@uni-nke.hu

Weboldal: <https://antk.uni-nke.hu/tanszerek/civilisztikai-tanszek/opuscula-civilia/az-opuscula-civilia>

ISSN: 2560-2039 (online)

Szerkesztő: Köblös Adél

A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Auer Ádám, Dr. Barta Judit, Dr. Barzó Tímea, dr. Csítei Béla, Dr. Dúl János, Dr. Köblös Adél, Dr. Papp Tekla